

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Det är inte nattsvart, men det är mörkblått”

En kvalitativ studie kring vad hemlösa människor vill utifrån sin livssituation.

Socionomprogrammet, vårterminen 2009

C-uppsats

Författare: Ulrica Daniels, Anna Eriksson, Maya Eriksson

Handledare: Andreas Liljegren

Abstract

Titel: ”Det är inte nattsvart, men det är mörkblått”- En kvalitativ studie kring vad hemlösa människor vill utifrån sin livssituation

Författare: Ulrica Daniels, Anna Eriksson, Maya Eriksson

Nyckelbegrepp: Hemlöshet, Socialtjänst, Insatser och stöd, Krav, Makt, Tillgänglighet

Vår studie syftar till att undersöka vad hemlösa personer vill utifrån sin livssituation. Ambitionen är att låta hemlösa människor få berätta hur de uppfattar att eventuellt stöd och insatser bör utformas samt vilka eventuella krav samhället bör kunna koppla till det som erbjuds. Vi hoppas att vi genom vår studie kan skapa en större förståelse hos professionella för och kring hemlösa personers livssituation, önskningar och behov. För att uppnå vårt syfte så har vi utgått från frågeställningarna: Vad vill en hemlös människa utifrån sin livssituation? Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas? Vilka krav anser den hemlöse personen att socialtjänsten samt andra aktörer har rätt att ställa i samband med givet stöd och insats? Vi har använt oss av en kvalitativ forskningsmetod i form av öppna intervjuer, då vårt syfte varit att förstå en annan människas livsvärld samt redogöra för individens syn på densamma.

Vi har tolkat vårt insamlade material utifrån en tematisk analys som framvuxit ur vår empiri och våra frågeställningar. Tolkningen av vårt insamlade material utgår från tillgänglighetsteorin och utifrån olika maktperspektiv. Det mest centrala resultat som vi har funnit i vår studie, är att samtliga informanter har en önskan kring ett eget permanent boende. Samtliga informanter ger det egna boendet en stor betydelse och betraktar även boendet som en lösning kring deras problematik som hemlösa. Informanterna ansåg vidare att de flesta insatser och det stöd som ges av socialtjänsten, sällan är anpassade efter individ, situation eller ges vid rätt tillfälle. Vidare har vi funnit att det finns en brist gällande alternativ kring de insatser och stöd som erbjuds av samhället, behandlingshem och socialtjänsten som sådan.

Tacksamhet kan relateras till en positiv känsla som främst avser att visa uppskattning för vad någon annan människa har gjort. Vi som uppsatsförfattare känner en stor tacksamhet till alla informanter som tagit sig tid för att delta i vår studie. Vi känner även tacksamhet för våra vänner och familjemedlemmar som möjliggjort för oss att engagera oss helhjärtat i vår uppsats under de veckor som studien pågått. Vi vill också tacka vår handledare Andreas Liljegren som kommit med goda råd och tips under uppsatsens gång. En vanlig tacksamhetsgest är applåder.

Applåder är ett sätt att uttrycka sitt gillande genom att en människa klappar sina händer så att det uppstår ljud. Applåder används främst när en åhörare eller publik vill uttrycka sitt gillande över en prestation eller ett uttalande.

Vi vill ge samtliga människor som stöttat och hjälpt oss i vårt arbete en stor rungande applåd.

Tack så mycket.

Ulrica Daniels
Anna Eriksson
Maya Eriksson

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund till vår studie	1
2. Syfte och frågeställningar	2
2.1 Syfte	2
2.2 Frågeställningar	3
2.3 Förförståelse	3
2.4 Uppsatsens disposition	3
3. Tidigare forskning.....	4
3.1 Hemlöshet.....	4
3.2 Socialtjänstens insatser och stöd till hemlösa personer.....	4
3.3 Hemlösa personers uppfattning kring socialtjänstens insatser och stöd	5
3.4 Krav och Kontroll.....	7
3.5 Vad vill de hemlösa själva?.....	8
4. Metodkapitel.....	8
4.1 Metodval.....	8
4.2 Metoddiskussion.....	9
4.3 Urval	9
4.4 Avgränsningar	10
4.5 Genomförande	11
4.6 Litteratursökning	13
4.7 Analys och bearbetning	13
4.8 Etiska aspekter.....	14
4.9 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	16
5. Teoretiska perspektiv.....	17
5.1 Maktperspektiv.....	17
5.2 Tillgänglighetsteori	20
6. Tolkning och resultat	21
6.1 Informantpresentation	21

6. 2 Tolkning av empiri	24
6.2.1 Boende	24
6.2.1.1 Insatser och stöd	24
6.2.1.2 Krav	29
6.2.1.3 Framtidsvision.....	31
6.2.1.4 Sammanfattning boende.....	31
6.2.2 Behandling	32
6.2.2.1 Insatser och stöd	32
6.2.2.2 Krav	36
6.2.2.3 Framtidsvision.....	37
6.2.2.4 Sammanfattning behandling.....	38
6.2.3 Socialtjänsten	38
6.2.3.1 Insatser och stöd	39
6.2.3.2 Krav	43
6.2.3.3 Framtidsvision.....	45
6.2.3.4 Sammanfattning socialtjänst	46
6.2.4 Andra aktörer	46
6.2.4.1 Insatser och stöd	47
6.2.4.2 Krav	48
6.2.4.3 Framtidsvision.....	49
6.2.4.4 Sammanfattning andra aktörer	50
6.3. Sammanfattande Resultat	51
6.3.1 Vad vill en hemlös människa utifrån sin livssituation?.....	51
6.3.2 Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas?	51
6.3.3 Vilka krav anser den hemlöse personen att socialtjänsten och andra aktörer har rätt att ställa i samband med givet stöd och insats?.....	52
7. Avslutande diskussion	52
7.1 Implikationer	55
7.2 Förslag till vidare forskning	56

8. Referensförteckning	57
9. Bilagor	60
Bilaga 1 Introduktionsbrev	60
Bilaga 2 Informationsbrev	61
Bilaga 3 Intervjuguide	62
Bilaga 4 Analysmall	64

1. Inledning

Hemlöshet är att betrakta som det klassiska fattigdomsproblemet. Hemlösa människor tillhör i regel det svenska samhällets mest fattiga och marginaliserade grupper. Hemlöshetsfrågan, dess omfattning, orsak och karaktär är ett ständigt återkommande ämne inom den diskurs som omgärdar socialt arbete (Börjesson, 2005). Forskningsområdet kring hemlöshet är relativt nytt, fast problemet är gammalt. Socialstyrelsen har, på uppdrag av regeringen, sedan mitten av 90-talet genomfört ett flertal försök till kartläggning av gruppen hemlösa personer och dess omfattning. Den senaste kartläggningen genomfördes i april 2005 och visade att cirka 17 800 personer var att betrakta som hemlösa i Sverige (Socialstyrelsen, 2008a). Vi tror dock att mörkertalet är stort, då gruppens mobilitet och heterogenitet gör det svårt att få en samlad bild kring hemlöshetens omfattning. Sedan 2002 har Socialstyrelsen arbetat aktivt för att motverka de fenomen som betraktas som de huvudsakliga skälen till att människor blir hemlösa, såsom exempelvis vräkning (Socialstyrelsen, 2008a). Trots en god ansats så saknas det än idag en sammanhållen nationell strategi för att motverka hemlöshet. Dagens bostadsmarknad präglas av tillgång och efterfrågan och då efterfrågan är mycket större än tillgången, så höjs kraven på eventuella hyresgäster. Bristen på bostäder kan ses som ett strukturellt och nationellt problem, men hemlöshetsfrågan ägs idag företrädesvis utav Sveriges enskilda kommuner och dess socialtjänst (Sahlin, 2007). Börjesson (2005) har utfört en studie kring vilka kunskaper och metoder som socialtjänsten tillämpade, gällande den problematik som omgärdar hemlöshet, men får trots en god ansats inga entydiga svar. Börjesson anser att det saknas en brygga mellan forskningskunskap och praxis och att det heller inte finns en samlad kunskapsbank kring problemet i sig. Det är därmed svårt att hitta en sammanhållen lösningsstrategi (Börjesson, 2005).

Syftet med vår studie är att lyfta fram ett brukarperspektiv, då det är ett perspektiv vi till stor del saknat under vår genomgång av tidigare forskning. Våra frågeställningar berör främst vad hemlösa personer vill utifrån sin livssituation samt vad de anser om samhällets insatser och stöd kring de problem som kan omgärda hemlöshetsproblematiken. Vi har även valt att titta närmare på de krav som socialtjänsten och andra aktörer kan ställa i förening med olika insatser, samt hemlösa personers betraktelse av rimligheten i de krav som ställs. Trots våra frågeställningar kommer vi, genom våra intervjuer och val av målgrupp, osökt in på de problem som omgärdar bristen på ett eget boende.

1.1 Bakgrund till vår studie

Idén till vår uppsats väcktes efter det att uppsatsskrivarna uppmärksammat en artikel i Göteborgsposten (www.gp.se). I artikeln omnämndes en man vid namn Håkan. Håkan var hemlös och bodde tillfälligtvis på en offentlig toalett. Skribenten på Göteborgsposten ansåg att detta var helt förkastligt och efterlyste samhällets och kanske framförallt socialtjänstens ingripande i Håkans livssituation. Den tanke som slog oss då och som idag ligger till grunden för vår studie, var att artikeln aldrig redogjorde för vad Håkan faktiskt ville åstadkomma eller göra utifrån sin situation. Naturligtvis anser vi att ingen i dagens moderna samhälle skall behöva bo på en offentlig toalett, men hur såg Håkan på saken? Vad ville han med sitt liv?

Dessa frågor väckte vårt intresse och utifrån dessa funderingar har vi utformat våra frågeställningar. Socialtjänstslagens portalparagraf, 1kap 1§ SoL, är den övergripande riktlinjen som socialtjänsten har att följa i sitt arbete. Den anger att:

”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, aktiva deltagande i samhällslivet...//... Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmande och integritet.” (SFS 2001:453)

Vidare så har varje samhällsmedborgares rätt till bistånd för att upprätthålla en skälig levnadsnivå. Detta skall även omfatta rätten till bostad för individer som uppstår ekonomiskt försörjningsstöd enligt de uttolkningar som gjorts av begreppet skälig levnadsnivå (Swärd, 2008). Swärd (2008) menar emellertid att rätten till bostad inte har samma karaktär som andra rättigheter exempelvis barnbidrag som utgår i egenskap av att individen har barn. Swärd anser att det är oklart vem som skall förse hemlösa människor med bostad. En kommun hålls inte ansvarig för att rätten till bostad tillgodoses för den enskilda medborgaren. Rätten till bostad är heller inte bindande om kommunen saknar bostäder att tillgå. Med andra ord är rätten till bostad ingen rättighet, då begreppet bostad kan betraktas som en tillfällig härbärgesplats (Swärd, 2008). Socialtjänsten i Göteborg har idag inga lägenheter att tillgå, utan bedriver istället ett tätt samarbete med de större kommunala bostadsförvaltarna i Göteborg (Thörn, 2006). Här är det rätt och slätt tillgång och efterfrågan som styr huruvida en biståndstagare kan få hjälp med bostad eller inte. Socialtjänsten har ofta tillgång till kommunala eller privata boendelösningar, men då dessa boenden överlag är förenade med olika krav, så passar denna boendelösning inte alla människor (Sahlin, 2007). Vår erfarenhet säger oss att Håkan, som omnämns i Göteborgspostens artikel, med all sannolikhet har blivit erbjuden olika insatser kring sin boende- och livssituation, men av skäl, som bara han kan förklara, valt att avböja. Kanske Håkan saknar förmåga till att ta emot socialtjänstens insatser? Kanske har Håkan till och med beretts plats på något av socialtjänstens tillfälliga boendelösningar, men känt att de krav som kanske ställts kring boendet eller på Håkan som person, inte var förenligt med hur Håkan väljer att betrakta sig själv eller hur han vill utforma sitt liv. Socialstyrelsen (2008a) efterfrågar, i sin sammanställning kring hemlöshetsprojekt utförda under 2000-talet, ett brukarperspektiv i frågan kring hemlöshetsproblem och dess lösning, men säger sig samtidigt inte veta hur detta perspektiv ska tillgodoses rent praktiskt. Socialstyrelsen har preciserat brukarperspektivet som något som enbart kan definieras och förstås av brukarna själva (Socialstyrelsen, 2008a). Vårt förslag till hur brukarperspektivet kan integreras är att Socialstyrelsen helt enkelt får gå ut på gatan och föra en dialog med hemlösa människor, något vi har för avsikt att göra med vår studie.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Vår studie syftar till att undersöka vad hemlösa personer vill utifrån sin livssituation. Ambitionen är att låta hemlösa människor få berätta hur de uppfattar att eventuellt stöd och

insatser bör utformas samt vilka eventuella krav samhället bör kunna koppla till det som erbjuds. Vi hoppas att vi genom vår studie kan skapa en större förståelse hos professionella för och kring hemlösa personers livssituation, önsknings och behov.

2.2 Frågeställningar

Vad vill en hemlös människa utifrån sin livssituation?

Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas?

Vilka krav anser den hemlöse personen att socialtjänsten samt andra aktörer har rätt att ställa i samband med givet stöd och insats?

2.3 Förförståelse

Som sista års studenter vid socionomprogrammet så kommer vi aldrig tomhänta in i en studie gällande människor och utsatta grupper. Vi bär med oss de teorier och den kunskap som implementeras i oss under utbildningens gång. Vi måste erkänna att vi inledningsvis hade en uppfattning att synonymt med begreppet hemlös var en medelålders, missbrukande man som bodde på en parkbänk. Våra funderingar som vi tidigare nämnt kretsade kring varför en människa i denna situation väljer att inte ta emot samhällets hjälp. I stort sett dagligen matas vi genom media med bilder av utsatta människor som efterfrågar och behöver samhällets stöd eller insatser. Precis som andra samhällsmedborgare kan vi ställa oss undrande över vad socialtjänsten och samhället gör för dessa individer och varför de hjälpande instanserna tycks lysa med sin frånvaro. Då en av uppsatsförfattarna arbetar med hemlösa personer har detta inneburit en viss förförståelse av fenomenet hemlöshet. Vi som uppsatsförfattare vill dock inte att vår förförståelse helt skall forma eller styra vår studie, då vi riskerar att utgå från våra förutfattade meningar eller stereotypa uppfattningar kring fenomenet i sig. Vi anser vidare att det därför är viktigt att även ha en abduktiv ansats för att inte söka information som enbart bekräftar det vi *tror* oss veta.

2.4. Uppsatsens disposition

Vår uppsats är indelad i 9 kapitel. Inledningsvis redogör vi för bakgrunden till ämnet och vår uppsatsidé. Därefter följer syfte, frågeställningar, förförståelse samt uppsatsens disposition. Vi har sedan valt att redogöra för tidigare forskning inom fältet kring hemlösa människor. Efter detta följer metodavsnittet där vi redovisar och diskuterar studiens metodval, urval, avgränsning, genomförande, litteratursökning, analysbearbetning och etiska synpunkter. Metodavsnittet avslutas med en redogörelse kring studiens kvalitetsaspekter. Därefter redogör vi för våra teoretiska perspektiv som berör makt och tillgänglighet, för att avsluta med en tolkning av det insamlade materialet. I samband med detta gör vi även en informantpresentation. Uppsatsen slutförs med en avslutande diskussion, implikationer kring vårt resultat, förslag på vidare forskning, referensförteckning och bilagor.

3. Tidigare forskning

Under det här kapitlet har vi valt att presentera hemlöshetsbegreppet med dess olika betraktelsesätt. Vi har sedan valt att redogöra för den tidigare forskning vi funnit relevant utifrån studiens frågeställningar. Vi har valt att koncentrera redovisningen av tidigare forskning till att främst omfatta områden som berör socialtjänstens insatser och stöd samt hemlösa människors uppfattning därav. Vidare har vi valt att se till krav och kontroll samt vad hemlösa människor själva vill utifrån sin situation.

3.1 Hemlöshet

Att definiera begreppet hemlöshet är inte enkelt. Begreppet hemlöshet varierar utifrån en historisk och tidsenlig utgångspunkt, men även utifrån det sammanhang betraktelsen sker (Börjesson, 2005). Swärd (2008) menar att hemlöshetsfrågans ursprung och definition av företeelsen kan spåras tillbaka i historien, analyseras och förklaras i relation till epokens kulturella ideal av hur det ”normala” boendet sett ut och använts. Dagens hembegrepp utgör en hörnsten som samhället vilar på och är oftast en förutsättning för att exempelvis kunna arbeta. Swärd skriver vidare att genom historien har begreppet hem haft olika symboliska funktioner och värden. Ett hem var inte något mer än en boplatz förrän utvecklingen av den nya hemideologin på 1800-talet som uppstod till följd av urbaniseringen. Med industrialismen utveckling skapades allvarliga sociala problem, då industrin och bostadsproduktionen hade olika utvecklingsförlopp och utbudet av bostäder inte motsvarade efterfrågan (Swärd, 2008). Sahlin (Löfstrand-Hansen, Nordfeldt, 2007) påpekar i sammanhanget att de finns två olika begreppsdefinitioner av hemlöshetsfrågan som har dominerat betraktelseperspektivet genom tiderna. Det ena är asocialitetsfokuserad och den andra är bostadsfokuserad. Det asocialitetsfokuserade perspektivet har som grund individuella förklaringsorsaker kring hemlöshet, som exempelvis kroppslig eller mental ohälsa, missbruksproblem, dåligt omdöme eller moral. Det bostadsfokuserade perspektivet utgår från strukturella förklaringsorsaker, det vill säga att hemlöshet är en konsekvens av brist på bostäder eller en otillfredsställande bostads- och socialpolitik (Löfstrand-Hansen, Nordfeldt, 2007). Diskussionen kring hemlöshet är diffus. Ett sätt att få ett bättre grepp om hemlöshetens definition och omfattning är att granska Socialstyrelsens rapporter gällande hemlöshet. I Socialstyrelsen (2006) nationella kartläggning som inleddes och genomfördes 1993 räknades personer som hemlösa, då de saknade egen bostad, förhyrd eller stadigvarande boplatz. Därtill räknades de som hänvisades till tillfälliga boendialternativ. Individer som tillfälligt var inneboende hos vänner och bekanta inkluderades i definitionen, däremot exkluderades personer som hyrde boplatz i andrahand och som var inneboende hos anhöriga. Om man däremot granskar Socialstyrelsens nationella kartläggning från år 2005 inkluderas de personer som hade andrahandskontrakt och som bodde inneboende hos anhörig in i hemlöshetsbegreppet, till skillnaden från Socialstyrelsens kartläggning från år 1993. Den oklara definitionsaspekten skapar även en ansvarsdiffusion, det vill säga, oklarheter kring vem som har ansvaret för den situation som kan omgärda en hemlös människa. Denna ansvarsdiffusion kan i sin tur leda till att en hemlös person faller mellan stolarna, gällande vem eller vilka som ska ge den hemlöse eventuellt stöd eller insats när behovet uppstår (Börjesson, 2005).

3.2 Socialtjänstens insatser och stöd till hemlösa personer

De människor som inte har möjlighet att få tillgång till en egen lägenhet på den öppna bostadsmarknaden är hänvisade till att söka hjälp hos socialtjänsten. I de flesta av Sveriges kommuner har det därför uppstått en sekundär bostadsmarknad, där socialtjänsten står för kontraktet och klienter får hyra i andrahand (Sahlin, 2007). De som hyr bostad på socialtjänstens sekundära bostadsmarknad saknar besittningsskydd. Besittningsskydd innebär att den som hyr en bostad i andrahand avsäger sig övertaganderätten av eller rätt till att förlänga hyreskontraktet till boendet. Reglerna för boendet är dessutom mycket högre än för andra hyresgäster på den reguljära bostadsmarknaden (SOU, 2001:95). Den sekundära bostadsmarknaden erbjuder boendalternativ av olika slag, allt från jour- och korttidsboenden till lägenhet. I Göteborg stad är det boendeverksamheten inom Social resursförvaltning, som ansvarar för alternativa boenden för de individer som inte har någon förankring på den ordinarie bostadsmarknaden. Brukligt är att boendeinsatserna kombineras med stödjande och behandlande insatser för att bidra till en förbättrad livssituation för individen. Centralt kring detta finns en strävan kring att alla boende skall erbjudas sysselsättning i någon form. Detta kan innebära allt från dagverksamhet till vanligt arbete (www.alternativboende.goteborg.se). En vanlig insats gällande boende inom de kommunala verksamheterna är en boendetrappa. En boendetrappa är en stegvis modell som ofta startar med ett boende i form av härbärge eller lågtröskelboende, som i framtiden ska resultera i en mer permanent boendesituation. Ett härbärge och lågtröskelboende utgörs oftast av en kollektiv boendeform, där toleransnivån för droganvändning kan vara hög (Svärd, 2008). För varje steg som individen tar uppåt i trappan så ges det mer utrymme för individens självständighet och krav och tillsyn minskar (Sahlin, 2007). Syftet med en boendetrappa är att individen ska ”tränas” i att bo genom att avancera i modellens skilda steg. Målet är ett eget kontrakt på den reguljära bostadsmarknaden. Det riktas kritik mot denna modell då bland annat Thörn anser att individerna fastnar i trappans olika steg, utan att få ett eget kontrakt. Boendemodellen som sådan är heller ingen utvärderad metod i Sverige (Thörn, 2006, Socialstyrelsen, 2009b). Rosengren (2003) benämner samma boendemodell för disciplineringsstrappa, då hon anser att dess syfte är att disciplinera och återsocialisera klienter in i samhällets normativa ramar. För hemlösa personer går vägen till en bostad oftast via socialtjänsten, vilket gör dem beroende av myndigheten, då socialtjänsten i regel betalar de olika boendeinsatserna (Rosengren, 2003).

3.3 Hemlösa personers uppfattning kring socialtjänstens insatser och stöd

I Ljöfstrand och Sahlins (2001) undersökning i Göteborg, kring hemlösa personers erfarenheter av sina kontakter med myndigheter har 82 personer intervjuas. Resultatet visar att många av de intervjuade har negativa upplevelser av de kontakter de haft med socialtjänsten. Flera av informanterna uppgav att de har avbrutit kontakten med socialtjänsten, då de var missnöjda med något beslut eller kände sig kränkta av bemötandet de fått. En annan anledning till att de avbrutit kontakten var att många av de boendalternativ som socialtjänsten erbjuder ofta upplevdes som kränkande och disciplinerande, främst på grund av de villkor och regler som är kopplade till dessa boenden. Många upplevde dessutom socialtjänstens olika boendalternativ som otrygga, då individen lätt kunde bli avvisad eller vräkt om denne inte

efterföljde de regler och krav som gällde. Flertalet av intervjupersonerna uppgav att de sökt en viss insats, men istället erbjudits en annan som de inte ansett varit lika tillfredsställande (Löfstrand, Sahlin, 2001).

Det råder oftast en skillnad mellan den hjälp som erbjuds och den som klienterna faktiskt efterfrågar (Löfstrand, Sahlin, 2001). Detta förhållande menar även Swärd (1998) är vanligt förekommande. Vad som anses vara hjälp kan skilja sig markant mellan hemlösa personer och socialarbetare. Swärd menar även på att hjälpen inte alltid är anpassad efter de behov som individen har eller har gett uttryck för. Ju längre hemlösheten varat, desto mer komplex blir individens problembild, vilket gör det allt svårare att finna adekvata hjälpinsatser som motsvarar personens behov (Swärd, 1998). Löfstrand och Sahlin (2001) menar att trots att socialsekreteraren och den hjälpsökande till synes kan vara överens kring utformningen av en viss insats, så kan samarbetet ändå falla på grund av externa faktorer, såsom behandlingens uppfattning kring den hjälpsökandes problematik, organisatoriska riktlinjer eller åtstramningar samt exempelvis hyresvärdars uppfattning kring vem som får bo i deras fastighet. Flera informanter i Löfstrand och Sahlins (2001) studie upplevde att deras problem och behov av stöd inte passade med insatserna som erbjöds. Deras problem kunde definieras som för små eller för stora för att matcha den sökta insatsen. En del av intervjupersonerna berättade att när de själva ansökt om hjälp inte hade beviljats den sökta insatsen, för att vid ett senare tillfälle då de saknat motivation tvingats till densamma. Detta menar Löfstrand och Sahlin (2001) avspeglar den makt myndigheter har att definiera problemet, men även avgöra när, var och hur en insats skall genomföras. Flera av intervjupersonerna upplevde därför myndigheternas beslut och agerande som ologiskt eller godtyckligt. Ett flertal av deltagarna i Löfstrands och Sahlins (2001) studie upplevde att de blivit orättvist behandlade och menade att en orsak till olikheter gällande utgången i ett ärende, var huruvida den enskilda tjänstemannen kände sympati för klienten eller inte. Intervjupersonerna menade att då myndighetspersonen kände sympati för klienten kunde de göra undantag från regler eller hänvisa till andra principer. Vidare framkom det i undersökningen att många upplevde att det var svårt att komma i kontakt med myndigheter, speciellt när akuta behov uppstod, samt att handläggningstiderna var för långa med en ovisst väntan som följde. Många av informanterna tyckte att det var påfrestande och obehagligt att gång på gång öppna sig och berätta sin livshistoria, om sina problem och misslyckanden för olika myndighetspersoner. Vad individen berättar ligger sedan till grund för vilket beslut som fattas, vilket gör att många är osäkra på vad de ska våga tala om och vilka eventuella konsekvenser det kan få. Löfstrand och Sahlin (2001) berättar vidare om att en annan kritik som framfördes av en del informanter, var att de träffat på representanter från myndigheter som de menade varken hade rätt kompetens, erfarenhet eller omdömesförmåga, för att kunna utföra ett adekvat arbete. Vad informanterna ansåg som bra egenskaper hos en myndighetsperson är en som är tillgänglig, saklig, snäll, gav raka besked samt visade individen respekt (Löfstrand, Sahlin, 2001). I Beijers (2003) studie kring hemlöshet i Stockholm, har 15 stycken hemlösa män intervjuats om deras relation till samhällets hjälpsystem och de hjälpare som de varit i kontakt med. Resultatet var att informanterna på det stora hela var positiva till de hjälpare de varit i kontakt med, både personal från

myndigheter och frivillighetsorganisationer. Vad männen upplevde som positivt i kontakten med hjälparen var exempelvis när de mött någon som lyssnat och brytt sig om, samt haft förmågan att utgöra ett bra stöd. Ibland upplevdes kontakten med hjälparen som komplicerad, då männen kunde känna att de svek denne om de inte klarade av att fullfölja de villkor hjälparen satt upp, som exempelvis att vara drogfri. Dock var de intervjuade männen kritiska till hjälpapparaten i sin helhet. Deras kritik härrörde sig bland annat till de härbärgen och andra institutioner, där man samlade människor med missbruk, vilket informanterna oftast upplevde stälpte istället för hjälpte. Männen menade att det blev väldigt svårt att undvika alkohol och droger, när de bor tillsammans med andra missbrukare och upplevde miljön som otrygg (Beijer, 2003).

3.4 Krav och Kontroll

Socialtjänstens boendeinsatser är i varierande grad förenade med olika villkor som hyresgästen tvingas anpassa sig till för att få bo kvar. Inom den sekundära bostadsmarknaden är grunderna för vräkning betydligt fler än jämfört med den ordinarie bostadsmarknaden (Löfstrand, Sahlin, 2001). Detta resulterar i att boendeformen ofta upplevs som otrygg för individen. Vanligt förekommande regler och krav är att man ska vara drogfri, inte ha några husdjur eller tillfälliga nattgäster. Brott mot reglerna kan resultera i vräkning eller andra repressalier. Vidare finns det få boendealternativ som tar emot par, vilket gör det problematiskt för par som önskar att leva tillsammans (Löfstrand, Sahlin, 2001). Rosengren (2003) menar att de regler och de krav som ofta ställs, kan ibland ses som orimliga och uppfattas som kränkande för vuxna människor. Istället för att underordna sig de krav och villkor som ställs, kan individen prioritera sitt oberoende. Hon menar vidare att hemlösa människor kunde uppleva att de regler som ofta var förenade med boende, var omyndigförklarande, då övriga befolkningen inte behöver leva upp till dessa krav. Rosengren menar vidare att de alternativ som då återstod, blev att dra sig undan samhället och klara sig på egen hand eller sova på härbärgen. Genom denna strategi kan personen behålla känslan av värdighet och självständighet, då de inte låter sig hunsas utav myndigheter (Rosengren, 2003). Carlsson (2006) har genomfört en intervjustudie med tre socialsekreterare som arbetar med biståndsbedömning för hemlösa personer. Bland annat undersökte han under vilka omständigheter socialsekreterarna ansåg att rätten till bistånd i form av boende, kunde vara förenade med särskilda krav på klienten. Studiens empiriska material visade att det var vanligt att klienterna delades in i två huvudgrupper, människor med en huvudsaklig missbruksproblematik respektive personer som ansågs ha en huvudsaklig psykiatrisk problematik. Överlag visade resultatet på att det fanns en tendens att lägga ett större ansvar på klienter med missbruksproblematik, gällande sig själva och sin egen livssituation. Denna syn på klienter med missbruksproblem resulterade ofta i att de bemöttes med större krav och förväntningar, kopplat till boendeinsatser, jämfört med klienter med en psykiatrisk problematik. Ett annat resultat Carlsson fann var att i arbetet med individer med missbruksproblematik tenderade socialsekreterarna att använda sig av ett konsekvenspedagogiskt förhållningssätt. Tanken bakom detta synsätt är att lära individen att ta konsekvenserna av ett visst agerande. Carlsson fann att då klienten handlat på ett sätt som gjort att han eller hon blivit avhyst från ett boende, genom att inte följa de rådande reglerna,

kunde konsekvensen bli att individen själv fick lösa sin egen boendesituation fram tills nästa besök hos socialsekreteraren. (Carlsson, 2006).

3.5 Vad vill de hemlösa själva?

Flertalet studier visar att vad hemlösa människor helst önskar är att få en egen bostad (Busch-Geertsema, 2005, Löfstrand, Sahlin, 2001, Rosengren, 2003). I Löfstrand och Sahlins (2001) studie framkommer det att vad de flesta människor utan hem önskar sig, är att få hjälp till en ”vanlig” permanent bostad. Rosengren (2003) har i sin forskning träffat ett sextiotal hemlösa kvinnor i Stockholm. Hennes slutsats är, att vad alla de kvinnliga informanterna hade en önskan kring var att ha ett eget hem, där de kan stänga dörren och ha möjligheten att få vara i fred. Många av kvinnorna längtar efter ett ”vanligt svenssonliv”, där de slipper socialtjänsten och har friheten att bestämma över sina egna liv. Flera av Rosengrens (2003) informanter hade en önskan om en litet hus eller torp beläget i stadens utkant. Även internationella undersökningar kring hemlösa människor, uppvisar att majoriteten vill bo i en egen bostad med ett förstahandskontrakt och önskar det som följer med detta såsom trygghet, självständighet samt upplevelsen av att ha en privat sfär (Busch-Geertsema, 2005). Busch-Geertsema menar att väldigt få önskade bo i kollektiva, oftast temporära lösningar i form av stödboenden eller härbärgen, där informanterna upplevde att de utsattes för kontroll och övervakning av personalen. I kollektiva boenden fanns även risken att hamna i konflikt med övriga boende vilket uppfattades som negativt. Det råder ofta en föreställning kring att hemlösa personer inte kan klara av ett permanent boende. Det finns dock studier som påvisar motsatsen (Busch-Geertsema, 2005). Carlsson (2006) anser att en bostad oftast kan vara förutsättningen för en vidare insats kring den problematik som eventuellt kan omgärda en hemlös människa och får medhåll av Socialstyrelsen (2009b).

4. Metodkapitel

4.1 Metodval

Vi har valt en kvalitativ forskningsmetod i form av öppna intervjuer. Kvale (1997) menar att en kvalitativ metod åskådliggör de premisser under vilka individens livsvärld kan förstås, samt redogör för individens syn på densamma (Kvale, 1997). Då våra frågeställningar avser att undersöka hur hemlösa individer anser att samhällets stöd och insatser bör utformas samt vilka eventuella krav de tycker kan kopplas till denna hjälp så anser vi att vi måste gå i dialog. Enligt Kvale (1997) är valet av metod är kopplat till syfte, ämne och frågeställning (Kvale, 1997). Vårt syfte är att beskriva och förstå en annan människas subjektiva uppfattning kring ett specifikt problemområde och därför faller sig valet av den kvalitativa öppna intervjumetoden som mest naturlig. Den kvalitativa forskningsintervjun innebär att undersökaren med hjälp av teoretiska perspektiv och den givna situationen, tolkar och analyserar informanternas egna berättelser (Kvale, 1997). Vi har valt att genomföra våra intervjuer utifrån en semistrukturerad intervjuguide. Detta innebär att våra intervjufrågor kommer att vara relativt öppna och utgå från valda temata, kopplade till studiens syfte.

Genom semistrukturerade intervjuer skapar vi oss en mer ingående förståelse och kunskap för hemlösa personer och deras betraktelse av sin kontext. Personen som intervjuas växlar mellan att vara ett objekt, som är hänvisad till att besvara standardiserade frågor, till ett subjekt som har friheten att ifrågasätta och komplettera intervjuarens frågeställning (Kvale, 1997). Vårt insamlade material kommer sedan att analyseras och tolkas utifrån valda teorier och perspektiv. Vi kommer att ha en abduktiv ansats där kunskap genereras i en kontinuerlig växelverkan mellan teori och empiri (Larsson, 2005).

4.2 Metoddiskussion

Socialvetenskap handlar om att utforska sociala fenomen med systematiska studier i syfte av att upptäcka och kartlägga samhällsliga skeenden och särdrag. Tidigare har det diskuterats kring vilken metod som är den mest fördelaktiga för att uppnå den absoluta sanningen kring det forskaren avser att undersöka. Dominerande i denna diskussion finner vi förespråkare för kvalitativ metod respektive kvantitativ (Kvale, 1997). Den kvalitativa metoden har förr i tiden betraktats som ovetenskaplig, då den till skillnad från den kvantitativa metoden inte resulterar i fastslagna numeriska slutledningar och variabler som är lätta att kontrollera, reproducera och tillgodogöra sig. Idag så är den kvalitativa metoden i högsta grad accepterad som en valid metod inom det samhällsvetenskapliga forskningsområdet. Anledningen till varför vi inte valt en kvantitativ metod, är för att den främst avser att undersöka olika fenomenets frekvenser, medan den kvalitativa metoden framförallt avser att undersöka abstrakta skeenden som inte alltid är lätta att konkretisera, kvantifiera eller att jämföra människor emellan (Larsson, 2005).

De nackdelar som vi trots allt finner med en kvalitativ forskningsmetod är det faktum att den kan vara svår att kvantifiera och reproducera. En annan nackdel är att en kvalitativ studie överlag inte tillåter ett alltför stort material (Larsson, 2005). Det kan även vara svårt att jämföra subjektiva fenomen. Det är också viktigt att inte bortse från de sociala processer som omgärdar den kvalitativa intervjumetoden och därmed alltid färgar den empiri som insamlas. En intervju är en social situation och människor påverkar alltid varandra i mötet, både medvetet och omedvetet. Det kan vara lätt som undersökare att falla offer för projiceringar eller att ta den andres parti, kanske framförallt när ämnet är känsligt. Intervjuarens verbala och ickeverbala reaktioner på det sagda, kan genomsyra och styra hela intervjusituationen och därmed den empiri som insamlas (Kvale, 1997). Genom att under studiens gång vara medveten över dessa processer, eventuella intervjuareffekter samt den maktasymmetri som råder, så höjs kvalitén på studien och därmed validiteten. Den ideala målsättningen med en kvalitativ metod är dock att genom en empatisk inlevelseförmåga, se världen genom en annan persons ögon (Larsson, 2005).

4.3 Urval

Vårt urval har varit strategisk utifrån medvetet formulerade kriterier (Holme, Solvang, 1997). Urvalet inte skett slumpmässigt för att uppnå statistisk representativitet, utan vårt mål har varit att få ett urval som motsvarar syftet och frågeställningarna i studien. De kriterier vi satte upp för vår informantgrupp var att de skulle leva eller ha levt som hemlösa under minst två år

och under denna period haft upprepad kontakt med socialtjänsten. Vi valde även att inte begränsa oss till faktorer såsom kön, etnicitet och ålder. Att komma i förbindelse med vår målgrupp, hemlösa människor, är inte alltid det lättaste. Gruppen är relativt mobil på grund utav att de allt som oftast saknar en permanent bostad. Som undersökare är därför kontakten med denna målgrupp en av studiens största svårigheter. Vi valde att besöka och sätta upp informationslappar kring vår studie på arenor, som vi sedan tidigare visste besöktes av hemlösa människor. Detta förfarande genererade dock inte i något större intresse kring medverkan i vår studie från vår specifika målgrupp. Vi fick då välja en annorlunda strategi. Kontakten med informanterna har därför tagits genom ett så kallat snöbollsurval (Repstad, 1999). Ett urval enligt snöbollsprincipen innebär att en informant, som stämmer överens med målgruppen, i sin tur hänvisar till andra informanter, som kan vara intressanta för den studie man avser att genomföra. Snöbollsurval kan även innebära att man genom en informant, får tillgång till det fält där den tilltänkta intressegruppen befinner sig (Repstad, 1998). Genom vår inledande kontakt har vi blivit presenterade för presumtiva informanter på de platser där hemlösa människor brukar vistas och har genom detta fått tillfälle att informera kring vår studie och dess syfte. Att bli presenterade för eventuella informanter har varit till stor fördel, då vi slapp gissa oss till vem som var att betrakta som hemlös eller inte, eller har haft tidigare erfarenhet därav. Att vara hemlös kan vara ett känsligt ämne och genom att få nyttja vår kontakts kunskaper på detta vis, så tror vi att vi undvek en rad eventuellt pinsamma påhopp på de personer som vi mötte på arenan. Alla som vistas i hemlösa människors sammanhang är faktiskt inte hemlösa. Kvale (1997:97) skriver att forskaren bör *”intervjua så många personer som behövs för att ta reda på vad du vill veta”*. Antalet genomförda intervjuer kan kopplas till studiens syfte och frågeställningar. För vår del innebar detta att genomföra såpass många intervjuer att vi kunde erhålla en så nyanserad bild som möjligt. Vår avsikt var därför att genomföra mellan sex till tio intervjuer vilket vi ansåg borde vara rimligt utifrån vår tidsplan. Vi är väl medvetna om att vårt tillvägagångssätt även inneburit en exkludering utav hemlösa personer, som kanske sällan eller aldrig vistas på hemlösa människors samlingsplatser. Utifrån vår begränsade tid och informantgruppens relativa svårtillgänglighet, så har vi dock varit tvungna att lägga vår fokus på den mer synliga delen av gruppen hemlösa människor.

4.4 Avgränsningar

Då våra frågeställningar ämnar undersöka hur hemlösa personer anser att samhällets stöd och insatser bör utformas och vilka krav som eventuellt kan förenas med detta stöd, så anser vi att vår undersökning bör vara riktad till just denna grupp. Vi är intresserade av hemlösa personers subjektiva uppfattning kring det ämne vi avser att undersöka och har därför valt att anta ett brukarperspektiv. Det hade förvisso varit till fördel för validiteten i vår studie att försöka få in andra perspektiv på våra frågeställningar genom att intervjua en annan målgrupp såsom professionella. Vi anser trots detta att då vår informantgrupp utgörs av människor som lever och har levt som hemlösa, så blir vårt resultat mer nyanserat och validiteten därmed är att betrakta som hög. Vi anser vidare att de professionellas röster är framträdande i en stor del av den forskning vi tagit del av, medan hemlösa människors röster tenderar till att försvinna. Som forskare måste man avgränsa det fenomen man studerar, då det annars blir alltför

omfattande (Thomassen, 2007). Utifrån ett tidsperspektiv har vi känt oss tvungna att begränsa omfattningen av vår studie till Göteborgsområdet.

4.5 Genomförande

Under genomförandet av vår studie har tagit stor hänsyn till de etiska principer som råder då vår målgrupp redan befinner sig i en utsatt position. Vår inledande kontakt var strategisk och intervjun fick karaktären utav en pilotintervju, där vi hade möjligheten att pröva om vår intervjuguide fungerade som den var avsedd att göra. Vår inledande kontakt resulterade i sammanlagt 7 intervjuer med totalt 8 personer, då en av intervjuerna var en parintervju. Trots att vi alltid har presenterat alternativ kring samtalsplatser och tillfällen så har det känts viktigt för oss att informanten själv alltid fått bestämma var han eller hon ville bli intervjuad och när det var passande. Detta för att skapa en så trygg och avslappnad atmosfär som möjligt under intervjun. Majoriteten av intervjuerna genomfördes i anslutning till hemlösa människornas arena, medan de andra intervjuerna genomfördes, antingen hemma hos informanterna eller på deras arbetsplats. Under våra besök på de hemlösa människornas arena har vi även fått möjligheten att göra observationer. Kvale (1997) menar att forskaren, genom att delta i de sammanhang där målgruppen befinner sig, kan få en känsla kring dess strukturer, jargong samt vad eventuella informanter kommer att vilja tala om. Vi har funnit våra observationer väldigt lärorika och tack vare dessa, har vi vid ett flertal tillfällen kunnat relatera till ämnen i informanternas utsagor som vi annars troligtvis funnit obegripliga. Under våra vistelser på i hemlösa personers sammanhang, har vi varit väldigt noga med att aldrig påtvinga någon vår närvaro, utan vi har alltid låtit besökarna på arenan ta den inledande kontakten med oss. Att vi intagit ett respektfullt förhållningssätt tror vi spelade en stor roll för vårt fortsatta tillträde till målgruppen och deras kontext.

Vi valde att enbart intervjua två och två, trots att vi var tre uppsatsförfattare då vi inte ville att asymmetrin i mötet med informanterna skulle bli alltför stor, kanske framförallt ur en maktaspekt. Inför intervjun tillfrågades samtliga informanter kring om det gick bra att vi båda undersökare deltog i intervjun, vilket det var. Vi valde att genomföra samtliga intervjuer utifrån redan fastslagna roller, där en ställde frågor och den andra antecknade och observerade. Det stod dock den som antecknade fritt att när som helst komplettera en frågeställning eller tanketrådar som upplevdes som oklara. Anledningen till varför vi valde detta tillvägagångssätt var för att vi trodde att det skulle vara alltför förvirrande om vi båda ställde frågor under intervjuns gång. Bisittarens roll var också att, utöver att tolka det som faktiskt sades, att försöka se till intervjusituationen i sin helhet och försöka tolka informantens avsikter, det vill säga, läsa mellan raderna och fånga det som inte sades. Denna tolkning av situation och person i en metakognitiv anda är kanske att betrakta som tämligen godtycklig. Vi ville dock att våra iakttagelser skulle ges utrymme, då de trots allt färgar vårt arbete och den kommande tolkningen. Längden på våra intervjuer har varierat, men i snitt har de varat i en timma. Den kortaste intervjun var om 40 minuter medan den längsta varade i en timma och tjugo minuter. Det har känts viktigt för oss att inte låta klockan styra våra intervjutillfällen, utan att vi har låtit den intervjuade personen styra intervjuns längd.

För att underlätta en senare analys och bearbetning av det insamlade materialet, så har samtliga intervjuer spelats in, efter godkännande från de intervjuade. Vidare har vi tänkt på vårt språkbruk och försökt anpassa det till den person som vi mött. Vår ambition har även varit att till stor del inta en lyssnande position samt att ge informanten tid till att berätta sin egen historia, på sitt sätt. För att få en så öppen, avdramatiserad och samtalslik intervjusituation som möjligt, så sammanställde vi en tematiserad, semistrukturerad intervjuguide som utgick från våra frågeställningar.¹ Tematiseringen av guiden utgick från temana; *nutida kontakter, tidigare kontakter och framtidsvision*. Under dessa teman behandlade vi frågor gällande olika stöd eller hjälpinsatser samt eventuella krav förenade med dessa insatser och informantens syn på desamma (Se bilaga 3). Med en semistrukturerad intervjuguide ges informanten utrymme för att ställa frågor och intervjuaren ges möjligheten till att följa upp intressanta tankegångar med följdfrågor. Vi tycker dock att det är viktigt att framhålla att en forskningsintervju inte är ett samtal mellan två jämställda parter, då forskaren definierar och styr situationen (Kvale, 1997). Våra frågor hade en öppen frågeställning som pendlade mellan att vara personliga och generella. Detta förfarande gjorde att informantens utsaga ofta berörde samma ämne, fast ur två skilda perspektiv. Detta genererade förvisso en del upprepningar, men bidrog samtidigt med många nya tankar och åsikter. Det var endast vid ett tillfälle som intervjuguiden inte fungerade som det var avsett och så som vi kan se det så berodde detta främst på att vi inte förberett oss med extra följdfrågor, i händelse av att informanten skulle vara svårintervjuad. I efterhand så kan vi känna att våra frågor kanske var lite försiktiga. Vi kände att vi skulle vilja vetat mer om till exempel vilka skyldigheter informanterna upplevde sig ha. Själva intervjuens genomförande är något av metodens akilleshäla. Utan en medveten styrning av intervjun kan datainsamlingen lätt bli ofokuserad (Holme, Solvang, 1997). Detta kan i sin tur skapa en brist på stringens vid en senare analys och tolkning, då det insamlade materialet inte belyser det fenomen som avsågs vid problemformuleringen. Vi har utifrån vår intervjuguide haft möjligheten att styra intervjun, men har samtidigt utifrån en öppen frågeställning gett informanten spelrum för sin utsaga. Det vi finner centralt i alla våra intervjusituationer har varit ett genuint intresse från vår sida kring den intervjuades livsberättelse. Det varit av stor betydelse att bemöta alla vi träffat med respekt, ärlighet och ett öppet sinne. Vi har även funnit en stor önskan hos de intervjuade att få berätta om sig själva och sina tankar och därmed göra sina röster hörda.

Vi har känt att antalet genomförda intervjuer var tillräckligt för att besvara våra frågeställningar, samt att fler intervjuer nog hade varit svårt att genomföra och bearbeta under den korta tidsrymd vi har avsatt för vår uppsats. Kvale (1997) menar att intervjuerna inte är så tidsödande i sig, utan det är den efterföljande transkriberingen samt analysen som kräver mycket tid. Det kan därför löna sig att genomföra ett mindre antal intervjuer för att istället lägga mer tid på förberedelse och analys, vilket kan höja kvaliteten på studien (Kvale, 1997).

¹ Kvale (1997) använder begreppet halvstrukturerad istället för semistrukturerad [författarnas anmärkning].

4.6 Litteratursökning

Som utgångspunkt för vår forskning har vi främst använt oss utav Socialstyrelsens hemsida. Socialstyrelsen (www.socialstyrelsen.se) har sedan 1993 bedrivit olika hemlöshetsprojekt och håller i dagsläget på med en kunskapsmanställning i ämnet. Via Göteborgs universitetsbiblioteks hemsida har vi sökt i deras bibliotekskatalog, Gunda, samt i databaser med hjälp av funktionen samsök. Vi har även sökt litteratur på Libris och Google. De sökbegrepp som vi främst använt oss av är: hemlös, hemlöshet, krav, tillgänglighetsteori, theory of access, samhällsinsatser, motverka hemlöshet. Vi har främst sökt svensk forskning då vi anser att den internationella forskningen förvisso visar på spännande resultat inom vissa försök, men kan vara svår att applicera på svenska förhållanden. Eftersom vår studie är begränsad till Göteborgsregionen har vi även föredragit litteratur som berör de göteborgska förhållandena kring hemlöshet. Vi har även besökt olika frivillighetsorganisationers hemsidor. Genom att se till litteratur och tidigare forsknings källförteckningar och referenslistor har vi funnit ytterligare litteratur som vi funnit relevant för vår studie. Efter ett tag upplevde vi en mättnad kring sökningen av litteratur, då vi fann att ett antal återkommande hemlöshetsforskare, såsom exempelvis; Swärd, Sahlin, Löfstrand-Hansen, Börjesson och Beijer, som korshänvisade till varandra.

4.7 Analys och bearbetning

I direkt anslutning till varje intervju har vi diskuterat och insamlat våra reflektioner och känslor. Detta för att inte missa inledande tankar och primära tolkningar av det sagda. Det har känts viktigt för oss att få diskutera kring de intervjuer vi genomfört, då samtliga väckte många känslor och funderingar. Efter genomförandet av våra intervjuer så transkriberades materialet i stort sett ordagrant. Vi valde att i vissa fall ta bort ord såsom ”va”, ”änna”, ”liksom” och ”ju”. I ett fåtal citat har vi rättat till meningsbyggnadsfel för att gå från talspråk till skriftspråk. Transkriberingen gjordes av den av oss som utfört intervjun. Vi kände att det var viktigt att genomföra transkriberingen i så snar anslutning som möjligt till den utförda intervjun, då vi fortfarande hade det sagda i färskt minne. Det transkriberade materialet genomlästes sedan utav den av oss som under intervjun fört anteckningar och vissa tillägg gjordes såsom eventuellt missade ord, pauser, suckar eller andra känslouttryck. Detta för att öka studiens intersubjektiva reliabilitet. Kvale (1997) menar att man som forskare inte bör transkribera exempelvis suckar då det finns en risk att övertolka eller feltolka. Vi tycker tvärtom, att känslouttrycken snarare förstärker skriftspråket och gör det mer levande under tolkningsfasen. Detta förfarande kändes även viktigt för oss för att göra informantens utsaga rättvisa. De personer som omnämnts vid egennamn i intervjuerna, har benämnts som ”NN” för att inte kunna identifieras. Vi har även valt att ta bort namn på orter, stadsdelar, behandlingshem och socialkontor i vår analys och tolkning. Vi har valt att behålla namn på de självhjälpsgrupper som har flera nationella samlingsplatser och en internationell spridning. Samtliga informanter avidentifierades och fick istället ett fingerat namn av oss.

Det finns inga fastslagna regler gällande hur en analysmetod ska gå till, utan det är upp till undersökaren själv att finna en metod som passar hans eller hennes studie bäst (Repstad,

1999). En analys syftar till att systematisera och/eller kategorisera ett forskningsmaterial medan tolkning främst avser att förstå och förklara detsamma (Kvale, 1997). Vi har därför i möjligaste mån, valt att skilja på analys och tolkning i vår studie. Vi har valt att göra en tematiserad analys även kallad meningskategorisering (Kvale, 1997, Repstad, 1999). Meningskategorisering innebär att undersökaren indelar sitt material, i vårt fall våra transkriberade intervjuer, i olika teman. Syftet med en meningskategorisering är att indela det insamlade materialet på ett kreativt sätt och därmed underlätta jämförelser mellan olika informanternas utsagor (Kvale, 1997). Då våra intervjuer utgått från en tematiserad intervjuguide så underlättades analysen avsevärt. Vi valde dock att göra tillägg gällande vår tematisering, då vi upplevde att vår intervjuguide var alltför grovt kategoriserad. Våra tillägg i tematiseringen utgick främst från studiens frågeställningar och kom att omfatta kategorierna; *insatser och stöd, krav* samt *framtidsvision*. Denna tematisering kom under tolkningen att utgöra underrubriker (Se bilaga 4). Enligt Larsson (2005) är det en viktig vägledande princip att fokusera analysen kring några specifika frågor och teman och att dessa kan kopplas till studiens syfte och frågeställningar. Vår utökade tematisering utfördes för att göra det insamlade materialet mer hanterbart inför den kommande tolkningen. Vi valde att kopiera vårt transkriberade material och därefter helt sonika göra urklipp i utsagorna och placera urklippen i kuvert märkta utifrån vår tematisering. Genom att bearbeta materialet på detta vis så kände vi att vi redan till en början kunde sortera bort utsagor som var irrelevanta utifrån våra frågeställningar. Vi valde emellertid att under vår kommande tolkning ha tillgång till det fullständiga materialet för att kunna återkoppla urklippen till ett större sammanhang och därmed minska risken för att göra en felaktig tolkning.

I vår bearbetning av det empiriska materialet så gick vi igenom varje kuvert och strukturerade upp materialet utifrån de nyckelord och begrepp som förekom frekvent. Vi fann återkommande ämnesområden i informanternas utsagor, som vi valde att utgå ifrån gällande vår tolkning. Tematiseringen blev överrubriker och omfattades av kategorierna; *boende, behandling, socialtjänsten* och *andra aktörer*. Vår tolkning kommer att illustreras av citat från informanterna. Vår ambition kommer att vara att använda citaten i sin helhet och inte ta dem ur sitt sammanhang. I de fall vi har valt att bryta eller ta bort delar ur ett citat så kommer vi markera detta med ...//... När informanten har gjort en paus i sin utsaga, har vi markerat detta med ... En transkribering kan aldrig bli helt objektiv. Enligt Kvale (1997) tolkar forskaren som transkriberar materialet redan genom hur han eller hon väljer att sätta ut punkter och kommatecken. Vi vill dock, i enlighet med Kvale själv, hävda att tolkning inte är ett isolerat kapitel i en forskningsstudie, utan fortgår under hela arbetet. Vi anser vidare att ingen forskning är objektiv, oavsett ansats och val av metod.

4.8 Etiska aspekter

De forskningsetiska principerna är en central del av studiens genomförande och är aktuella och viktiga att begrunda under hela forskningsprocessen. Inom samhällsvetenskaperna är ett centralt mål att kunskapen som genereras kan förbättra människors situation (Kvale, 1997). Vi anser att vår studie är viktig att genomföra, då den på sikt förhoppningsvis kan förbättra hemlösa människors förhållande. Återigen anser vi att det under vår studie har varit extra

viktigt att ta hänsyn till de etiska principer som råder i forskarvärlden, med tanke på informantgruppens redan utsatta situation. Inledningsvis i alla våra intervjuer så presenterade vi oss vid namn och berättade var vi kom ifrån och vilka vi var. Vi informerade om vår studie, dess syfte och frågeställningar samt gav både skriftlig och muntlig information kring de etiska principer som omgärdar vår undersökning (Se bilaga 2). De forskningsetiska principerna är främst avsedda att ställa upp riktlinjer kring hur relationen forskare och informant bör se ut (Kvale, 1997). Vår forskningsprocess har följt de krav och forskningsetiska riktlinjer som vetenskapsrådet ställt upp. Sammanfattningsvis innebär detta fyra huvudkrav, informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. Samtlig information kring de etiska principerna är hämtad från Vetenskapsrådet (2002).

Informationskravet innebär att informanten skall informeras kring att deltagandet i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst utan att informanten behöver ange orsak. Vi har inledningsvis i alla intervjuer både gett skriftlig och muntlig information kring de forskningsetiska principerna. Vi tyckte det var mycket viktigt att informera intervjupersonen om att han eller hon, när som helst och utan att ange en orsak kunde välja att inte svara på våra frågor eller avbryta sin medverkan i vår studie och att informantens utsaga helt skulle aidentifieras. Vi har varit vaksamma på informantens signaler under intervjusituationen, för att ha möjlighet att bryta intervjusituationen om den har verkat medföra obehag. Vi har även valt att återkoppla till intervjupersonens mående när vi diskuterat ämnen som kan upplevas som känsliga. Vi berättade även var och när studien slutresultat skulle komma att offentliggöras. På grund utav våra informanternas situation, så lovade vi också intervjudeltagarna att vi, i möjligaste mån, skulle söka upp dem och ge dem en kopia på vårt slutgiltiga arbete. Samtyckeskravet betyder bland annat att vi som forskare måste ha informanternas samtycke till deltagande i studien, helst ett skriftligt. Vi har enbart inhämtat muntliga samtycken, men dessa har spelats in på band, vilket vi betraktar som likställt med skriftligt samtycke. Det får heller inte förkomma någon form av påtryckning som kan påverka medverkan eller frivilligheten. Vi har förvisso blivit presenterade för samtliga av våra informanter men vi har alltid varit noga med att ge dem utrymme att neka till en medverkan i vår studie. Kravet på konfidentialitet innebär att forskaren garanterar informantens anonymitet och att datamaterialet hanteras på ett sådant sätt att ingen utomstående kan få tillgång till det. Vidare är det brukligt att aidentifiera allt insamlat material så att ingen utomstående kan identifiera deltagarna i studien. Det empiriska materialet har aidentifierats vid transkriberingen. Allt inspelat material har förvarats så ingen obehörig kunnat ta del av det och raderats efter undersökningens färdigställande. Nyttjandekravet innefattar att det insamlade materialet endast får användas för forskningsändamål och inte för kommersiellt bruk eller för myndighetsutövning. Detta har varit extra viktigt för oss att påpeka och förtydliga att inga myndigheter kommer ta del av materialet, då informanterna ofta har eller har haft kontakt med de sociala myndigheterna.

Något som vi kan se i efterhand som en nackdel är att vi inte förde en dialog med våra intervjupersoner kring att vi snart kommer att arbeta som socionomer och att då eventuellt kan komma att träffa på informanterna men under andra omständigheter. Det har varit underlättande för studien att en av uppsatsförfattarna har haft tidigare kännedom kring och är

ett bekant ansikte i de hemlösas kretsar. Samtidigt så har vi varit vaksamma över att detta förhållande kan ställa till problem, då informanterna kanske inte vill delge känsliga fakta till någon som de upplevt som bekant. Våra farhågor kring detta infriades dock inte. Vi valde likt väl att avboka en intervju just på grund av denna situation, då en utav våra presumtiva informanter blev inskriven på den institution som uppsatsförfattaren arbetar vid. Vi kände att det uppstod en intressekonflikt och att vi plötsligt befann oss sittandes på två stolar. Samtliga av våra informanter har eller har haft ett missbrukproblem. Därför har det varit viktigt för oss att förvissa oss om att ingen av intervjupersonerna varit i ett uppenbart påverkat tillstånd under intervjuens gång. Detta för att undvika situationer där informanterna kan medverka i vår studie mot sin vilja eller ta upp information som de senare kan komma att ångra.

4.9 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet berör främst huruvida studien faktiskt undersöker det den avsåg att undersöka (Kvale, 1997). Vi inledde därför våra intervjuer med en pilotintervju för att pröva om vår intervjuguide verkligen fångade det vi avsåg att undersöka. Validiteten är enligt Kvale (1997) också beroende av forskarens förmåga att systematiskt kontrollera, ifrågasätta sitt material utifrån valda teorier. Det handlar om forskarens förmåga att beakta validitetsfrågan under hela processen. Forskaren blir därmed ett verktyg för att uppnå valida resultat. Då vi fortlöpande dokumenterat, reflekterat över, samt motiverat våra val, under hela processens gång, så inbjuder vi läsaren till att evaluera vår forskning och dess kunskapsanspråk. Kvale (1997) menar att en förutsättningslös tolkning och analys inte existerar, men att det är viktigt att vara medveten om förutsättningarna. Genom att vi presenterar citat från intervjuerna gör vi det möjligt för läsaren att bedöma om forskarens tolkningar och analys är grundade och trovärdiga.

Reliabiliteten hänför sig till forskningsresultatets tillförlitlighet. Med detta menas att resultatet skall vara reproducerbart, oberoende av vem som genomför studien, under förutsättning att undersökningen utgår från samma syfte och metod (Kvale, 1997). Larsson (2005) menar att reliabilitetsbegreppet främst har relevans inom den kvantitativa forskningstraditionen, då den kvalitativa forskningens intention är att upptäcka och fånga ett specifikt fenomenets beskaffenhet och inte att mäta densamma. Under alla intervjuerna var två av oss närvarande, i olika konstellationer, vilket vi menar ökar reliabiliteten då det har minskat risken att låta främst följdfrågor färgas utav subjektivitet. Att vi varit tre stycken som genomfört studien har bidragit till att vi haft möjlighet att kontrollera och jämföra våra tolkningar av det insamlade materialet, för att undvika godtyckliga subjektiva tolkningar. Då vi varit tre stycken som genomfört studien och vi, i vissa fall, utfört moment var och en för sig, så har vi innan varje separat moment noga diskuterat igenom hur vi anser att uppgiften bör utföras. Detta för att vi skall få ett så lika tillvägagångssätt som möjligt. Vår tolkning och det slutgiltiga resultatet har även utgått från flera teorier, en så kallad teoritriangulering (Larsson, 2005). Detta har i sin tur resulterat i ett mer tillförlitligt och nyanserat resultat.

Begreppet generaliserbarhet syftar till huruvida det kunskapsresultat vi uppnått är att betrakta som allmängiltigt (Kvale, 1997). Vår ambition är inte att förklara vad den genomsnittliga

hemlösa människan anser, utan vårt syfte är att beskriva hur den unika individen upplever sin situation. I de fall vårt resultat överensstämmer med de resultat vi funnit i tidigare forskning, så stärks vårt material och därmed kan vi peka på vissa generella tendenser. Vi anser dock att den kunskap vi uppnått förvisso kanske stämmer in på många hemlösa, men att säga att det stämmer in på *alla* vore högmod.

5. Teoretiska perspektiv

Makt är ständigt närvarande i mänskliga möten och sociala sammanhang (Skau, 2001). I mötet med våra informanter vittnade samtliga om den makt de var eller har varit i kontakt med under sin tid som hemlös. Samtliga har i sin kontakt med socialtjänsten varit utsatta för makt i olika form. Makten i socialt arbete konstitueras av att den professionella och klienten intar olika roller som förutsätter varandra. Makten i mötet skapar en asymmetrisk relation, till den professionelles fördel. Att den professionelle representerar samhället och organisationen bidrar till att socialarbetaren har ett stort stöd i form av lagar, regler, resurser, tvångsmedel och sanktionsmöjligheter (Skau, 2001). I kombination med denna makt fann vi att hjälpens tillgänglighet och utformning var ett centralt tema i våra informanternas utsagor.

Tillgänglighetsteorin beskriver hur olika typer av tjänster och service förmedlas mellan individen och välfärdsorganisationerna och vem som får tillgång till densamma (Repstad, 1998). Vi anser att tillgänglighetsteorin och maktperspektivet därmed kan utgöra en lämplig förklaringsmodell utifrån och kring vårt insamlade material.

5.1 Maktperspektiv

Makt finns överallt i samhället och är inbäddat i alla sociala relationer och makt sätter ramen för varje medborgares liv och leverne i form av normer, krav, påbud och förbud. Det finns olika synsätt på makt och maktbegrepp beroende på vilket angreppssätt och ämnesområde man väljer att utgå ifrån. Forskning kring makt är inget nytt fenomen, utan har kommit att omfatta allt i samhället (Skau, 2001). Swärd och Starrin (2006) refererar till sociologen Franzén, som urskiljer maktbegreppet ur ett strukturellt, ett intentionellt och ett relationellt synsätt. Strukturellt synsätt handlar om strukturerande förhållanden och diskuterar maktfördelning, tillgång till maktresurser samt klasstruktur, det vill säga positionen i klasstrukturen mellan olika individer i ett samhälle. I intentionella synsättet knyts makten till den handlingsaspekten som betonar individer, deras intentioner och viljor som handlande subjekt. Det relationella maktbegreppet bygger på antagandet att makt är ständigt närvarande i den mänskliga interaktionen. Förespråkarna för dessa synsätt menar att det relationella synsättet förenar både det strukturella och intentionella synsättet, där strukturella förhållanden och intentioner ger uttryck för relationerna människor emellan (Swärd, Starrin, 2006). I maktdiskursen betonas främst handling och tillgång till maktresurser. Maktbegreppet är i hög grad ett relationsbegrepp som handlar i mångt och mycket om individers olika viljor och dominans. Makt utövas av individer, grupper, system och organisationer och förutsättningen för ett maktutövande är tillgång till maktresurser (Järvinen, 2002). Makt kan anses vara både ett befriande och förtryckande medel beroende på hur och varför den används, samt hur den

som utsätts för makten påverkas av den. I (yrkes)relationer menar Foucault att makt alltid finns närvarande. Han menar att parterna i relationen både utsätts för makt och använder makt som ett redskap för ett utbyte i samspelet. Foucault talar vidare i sammanhanget kring hjälpkulturen om disciplinerande relationer. Med detta menas att professionella anser sig veta bäst vad klienten behöver för att få ett bättre liv och högre livskvalité. I detta sammanhang omnämns begreppet pastoralmakt som diskuteras i anslutning till det sociala arbetet (Järvinen, 2002, Swärd, Starrin, 2006). Swärd och Starrin (2006) lutar sig på Börjesson när de menar att många socialarbetare, i mötet med klienter, slits mellan två poler, ett paternalistiskt förhållningssätt och underlåtenhet. Pastoralmakt är kopplat till paternalism och utgår från det moraliska tänkandet, där den professionelle anses vara den som vet bäst och vad klienten behöver (Swärd, Starrin, 2006). Pastoralmakt utövas av dem som förfogar över resurserna som de hjälpsökande finner behov av. Denna maktaspekt återfinns främst hos dem som arbetar inom välfärdens omsorgsgivande, vårdande och övervakande instanser. Pastoralmakt har sitt ursprung i äldre kristna traditioner, där kyrkan hade ett stort inflytande över rikets medborgare. Pastoralmakten handlade inte enbart om kyrkans kontroll utan hade även ett hjälpanslag, där hjälpen gavs utifrån vad som ansågs vara individens bästa, i syftet att uppnå frälsning. Idag har de teologiska inslagen bytts ut mot betraktelsen av det goda livet (Järvinen, 2002). Den så kallade nya paternalismen innebär två viktiga förändringar. Förändringarna lägger större betydelse vid tvång och motprestation, samt betonar individens skyldigheter, snarare än rättigheter. Utifrån det paternalistiska synsättet motiverar socialarbetaren sina handlingar med moraliska förklaringar som att klienten inte är kapabel att själv fatta beslut kring hur han eller hon vill det, eller behöver ha det. Den professionelle experten undviker därmed att involvera klienten i behandlingsprocessen (Swärd, Starrin, 2006).

Swärd och Starrin (2006) betraktar underlåtenhetsmakt som en motsatt ytterlighet i diskussionen kring makt och maktförtryck inom det sociala arbetet. Underlåtenhet kan yttra sig i att de professionella åsidosätter att vidta åtgärder. Både organisationen och de professionella låter bli att lösa problem och hoppas därmed att problemen skall lösa sig själva. Det kan även vara underlåtenhet att inte ställa några krav på klienten eller att inte ha tilltro till deras förmåga och resurser. Att inte engagera sig, kan även det vara att betrakta som underlåtenhet. Swärd och Starrin menar vidare på att människor i extremt utsatta situationer inte alltid kan fatta rationella beslut kring deras behov och varande. Det kan därför finnas ett behov av en professionell vägledning och en stödande insats till dess att individen själv är redo att ta över styret över sitt eget liv. Med detta menar Swärd och Starrin att det är underlåtenhet att inte hjälpa de människor som faktiskt är i behov av en insats med en motivering till organisationens eventuella ekonomiska knapphet eller brist på resurser (Swärd, Starrin, 2006). Centrala hypoteser och föreställningar inom ett specifikt område benämner Bourdieu som "doxa". Doxa kan betraktas som en socialkonstruktion som har sin grund i rådande normer och regler. En doxa är ofta omedveten och faller sig så naturlig att det kan vara svårt att se, att det inte finns fog för antagandet. Genom att dagligen upprepa dessa doxa inom en specifik ram, så fastslår man densamma. Detta kan leda till att ett agerande får likriktade och rutinmässiga inslag, exempelvis att man alltid ger en viss insats om ett visst

förhållande råder eller tvärtom. Doxa omfattar även normativa uppfattningar kring olika fenomen och begrepp och dess naturlighet och förklaringar (Järvinen, 2002).

Att arbeta som en professionell hjälpare innebär inte bara att ha en stödjande funktion, utan arbetet har även inslag av myndighetsutövning, ibland i tvingande form. Detta medför i sin tur att ha makt och kontroll över andra människor, vilket vi relaterar till en tvingande makt. Den professionelle kommer alltid att dra fördelar i mötet med klienten på grund av att hon representerar samhället och en organisation (Järvinen, 2002, Skau, 2001). Klienten är den som i sin tur söker upp den professionelle i avsikt av att få hjälp och befinner sig redan där i underläge. Makten i det sociala arbetet konstitueras just utav att den professionelle och klienten har två olika roller att spela. Rollerna är komplementära och den ena rollen förutsätter den andra för att få en mening. Den professionelle har en tydlig uppgift att utföra och anses därmed besitta kunskapen kring hur klientens problem bör definieras och hanteras (Järvinen, 2002, Skau, 2001). Detta betraktar vi som att den professionelle har makten att definiera både person och situation. När klienten inte görs delaktig i den tolkningsprocess som kan omgärda klienten som person eller dennes situation, så äger även den professionelle den normativa makten, det vill säga makten att avgöra vad som är att betrakta som ”normalt”, sett ur ett samhällsperspektiv. Vidare har den professionelle ett tolkningsföreträde av situation samt begrepp och ofta ett språkbruk som överstiger klientens. Detta kan ses som både en kunskapsmakt och en resursmakt som utövas i form av inflytande och ett kunskapsövertag. Till detta kan den professionella lägga makten till sanktioner och tvång i samhällets namn, allt för klientens eget bästa (Järvinen, 2002, Skau, 2001). I relation till begreppet makt nämner även Skau (2001) makt på systemnivå. Denna makt omfattar den totala hjälpapparaten med dess normer, värden, regelverk, resurser, roller, människor och så vidare. Makt på systemnivå sätter upp ramarna för mötet och relationen mellan både hjälpgivaren och den hjälpsökande. Ramarna kan variera i flexibilitet och avgör därmed den professionelles handlingsutrymme. Skau (2001) menar dock på att oavsett hur snäva ramar en organisation har, så finns det alltid utrymme för ett enskilt agerande och beslutsfattande. Att som myndighetsperson skylla sina eventuella tillkortakommanden på organisationens regler och ramar, är därför inte en acceptabel motivering, vid exempelvis avslag kring en specifik hjälpinsats. Genom att skylla ifrån sig fråntas den professionelle det personliga ansvaret för hur väl denne utför sitt uppdrag. Enligt Skau (2001) finns det ständigt ingredienser av makt och övervakning med i mötet mellan de professionella och den hjälpsökande. Vidare anser Skau att det alltid finns ett handlingsutrymme oavsett om den professionelle väljer att nyttja det utrymmet eller inte. Makt kan både ha positiva och negativa inslag. Negativ makt kan ta sig uttryck i förtryck, översitteri och berövande av klientens handlingsutrymme medan positiv makt kan yttra sig i form av styrka, information, kontroll och möjligheter. Till denna kontrollmakt kan man koppla den professionelle hjälparens makt att sanktionera, tvinga, bestraffa och belöna, inom lagens ramar. Makt i sig behöver varken vara positivt eller negativt. Det är hur den professionelle utövar den som avgör när dennes agerande övergår till att bli kränkande (Järvinen, 2002, Skau, 2001).

5.2 Tillgänglighetsteori

Tillgänglighetsteorin beskriver hur olika typer av tjänster och service förmedlas och vem som får tillgång till desamma. När det gäller vissa typer av service kan medborgaren ta del av dem både genom den traditionella marknaden men även via en byråkratisk – administrativ organisation. På marknaden är det främst personens ekonomiska förutsättningar som styr möjligheten att få tillgång till den önskade servicen. De individer som saknar de resurser som krävs är istället hänvisade till byråkratiska – administrativa organisationer där det ofta utförs en behovsprövning för att bedöma och besluta vem som har rätt till den sökta servicen (Schaffer, Huang, 1975). Teorin kan användas för att beskriva och undersöka hur relationen mellan olika välfärdsinrättningar som exempelvis socialtjänsten och medborgarna förhåller sig (Repstad, 1998). För att medborgaren skall kunna få tillgång till en viss tjänst eller service som samhället tillhandahåller behöver hon först ta sig igenom tre olika stadier som benämns med metaforerna tröskel, kö och disk. Under hela processen sker det ett urval kring vem som har rätt till en förmån eller inte, vilket kan leda till att individen kanske aldrig får tillgång till den hjälp som efterfrågats (Schaffer, Huang, 1975, Repstad, 1998). Det första stadiet tröskeln hänvisar till de regler, både formella och informella, som avgör vem som är berättigad att få tillgång till att söka den specifika insatsen (Repstad, 1998). Politik, ideologi och budget är förhållanden som påverkar utformningen av de rådande regler och normer som därför kan skilja sig mellan olika platser samt förändras över tid. I vissa fall är föreskrifterna klara och tydliga medan i andra situationer kan reglerna vara relativt diffusa och tolkningar får därmed ett större utrymme (Schaffer och Huang, 1975). Innan medborgaren kan komma fram till tröskeln krävs det dock att han eller hon har kännedom kring att serviceorganet existerar för att ha möjlighet att söka sig till det. Saknar man den vetskapen har man heller inte möjlighet att kunna nyttja de tjänster som samhället kan erbjuda. Geografiska avstånd, stolthet, skam eller rädsla för att bli stigmatiserad kan vara andra faktorer som gör att en del människor inte söker sig till socialtjänsten eller andra myndigheter och ber om hjälp. Även tidigare dåliga erfarenheter av myndigheter kan bidra till att man inte kontaktar socialtjänsten och därmed aldrig kommer fram till tröskeln (Schaffer, Huang, 1975, Repstad, 1998).

Om individen uppfyller de krav och regler som ställs och därmed blir berättigad till en viss insats eller bistånd passerar personen tröskeln. Därefter behöver man ofta stå i kö under en period, då de flesta av samhällets olika välfärdsinrättningar har begränsade resurser och oftast inte kan erbjuda hjälp omedelbart. I kön finns det olika prioriteringsregler kring vem som först skall få hjälp. Även dessa regler kring prioriteringen styrs av både formella och informella föreskrifter och normer. Exempel på faktorer som styr prioriteringsordningen kan vara vem som bedöms ha störst behov, vem som tycks vara mest motiverad eller vem som anses ha gjort sig mest förtjänt av att få tillgång till den sökta insatsen. En annan aspekt kan vara vilken nytta den sökta insatsen har, både för den enskilda individen i sig, men även om den kan vara till gagn för samhället i stort. Huruvida personen bedöms ha en chans att lyckas med exempelvis en behandling kan även det påverka vem som hjälps först (Schaffer, Huang, 1975, Repstad, 1998).

Till sist kommer man fram till disken där det slutligen avgörs om individen får tillgång till den sökta insatsen eller ej. Vid disken bedöms det hur insatsen skall utformas och även om det krävs några motprestationer från personens sida för att erhålla hjälpen (Schaffer, Huang, 1975, Repstad, 1998). Här kan relationen mellan den som ansöker om hjälp och myndighetens representant ha betydelse för utgången. Tjänstemannen kan som Schaffer och Huang (1975) beskriver det antingen bli individens vän eller fiende. Utifrån mer eller mindre godtyckliga regler och normer kan tjänstemannen ibland avslå ansökan istället för att behandla den (Schaffer, Huang, 1975). Vid komplexa och individuellt särpräglade problem kan beslut sällan fattas utifrån organisationens fasta bestämmelser utan det blir istället den enskilda tjänstemannens bedömning som i hög grad påverkar utgången för individens ansökan. Vid en god yrkesmässig bedömning kan klienterna få individuellt anpassade insatser och hjälp som överensstämmer med personens behov. Dock finns det en risk både för godtycke och särbehandling då tjänstemannens kompetens men även hans eller hennes sympatier och antipatier kan påverka bedömningen av klientens situation och behov (Repstad, 1998). Schaffer och Huang (1975) menar att det kan bli särskilt problematiskt för individen att få tillgång till en viss hjälp om den erbjuds som en paketlösning. Personen måste då acceptera hela paketet och kan inte bara få tillgång till delar av hjälpen. Ofta kan hjälpen vara förenad med någon form av kontroll och övervakning, eller ha inslag av handlingar som individen upplever som obehagliga eller straffande. Andra faktorer som exempelvis ett visst uppförande och beteende kan krävas av individen för att ha rätt till hjälpen. Dessa paketlösningar kan hos vissa personer upplevas som orimliga villkor att leva upp till och de kan då välja att helt avstå från den erbjudna hjälpen och istället försöka undvika myndigheten (Schaffer, Huang, 1975).

6. Tolkning och resultat

Under detta kapitel följer en tolkning av det insamlade materialet, som vi inleder med en kort presentation av utav våra informanter. Vi har valt att berätta lite kring varje individs bakgrund, men har av etiska skäl tagit bort all information som kan resultera i att utomstående kan identifiera våra intervjuade personer. Vi har även valt att ge dem fingerade namn.

6.1 Informantpresentation

Informant 1

”Johan”

Kön: Man

Ålder: 60

Bakgrund: Johan har levt som hemlös i närmare 6 år. Han har under denna period varit en aktiv missbrukare. Idag lever Johan under ordnade förhållanden och är drogfri. Han är gift och bor en lägenhet tillsammans med sin fru. Han är sjukpensionär, men söker någon form av sysselsättning, då han tycker det är tråkigt att inte ha något att göra på dagtid. Johan har idag

ingen kontakt med socialtjänsten. Han går på NA-möten² flera gånger i veckan och befinner sig ofta i sammanhang där det finns hemlösa personer. Johan är mycket intresserad av arkeologi och att reparera instrument.

Informant 2

”Kalle”

Kön: Man

Ålder: 40

Bakgrund: Kalle har levt som hemlös till och från, sedan unga år. Han har varit en aktiv drogmissbrukare och har länge levt under kriminella förhållanden. Idag bor han i en referenslägenhet och har sitt barn så fort han har den möjligheten. Kalle arbetar idag i en organisation som stödjer människor i utsatta positioner och erhåller därigenom sin försörjning. Kalle har även en hobby som han aktivt hänger sig åt. Han har fortfarande kontakt med socialtjänsten på grund utav sin boendeform. Kalle går vid intervjutillfället på NA-möten några gånger i veckan.

Informant 3

”Lisa”

Kön: Kvinna

Ålder: 57

Bakgrund: Lisa har levt som hemlös i 12 år, men har idag ett eget boende med ett förstahandskontrakt. Hon vill dock inte bo i lägenheten, som enligt egen uppgift, är ”*äcklig och smutsig*”. Hon lever idag ett kringflackande liv, där hon sover hos olika vänner som hon har missbruket gemensamt med. Lisa har missbrukat i stort sett hela sitt vuxna liv. Lisa har en egen försörjning i form av pension. Hon har idag sporadisk kontakt med socialtjänsten gällande sitt missbruk. Hon vistas några gånger i veckan på de hemlösas arena för att delta i de aktiviteter som hålls där.

Informant 4

”Anders”

Kön: Man

Ålder: 45

Bakgrund: Anders har levt som hemlös periodvis sedan han var 15 år. Han bor idag i en lägenhet via Altbo. Han lever ensam, men har sina barn varannan helg. Tidigare missbrukade Anders droger, men är sedan en lång period tillbaka drogfri. Han har idag kontakt med socialtjänsten på grund av boendet, men de träffas inte så ofta enligt Anders. Anders är inte

² NA, står för anonyma narkomaner och är en ideell självhjälpsgrupp för de människor för vilka droger blivit ett allvarligt problem. Det enda villkoret för medlemskap i NA, är en önskan om att sluta använda droger. NA har ingen politisk eller religiös anknytning. NA utgör ingen lagövervakande instans (www.nasverige.org).

nöjd med sin kontakt. Anders får sin försörjning från försäkringskassan. På sin fritid tränar han mycket idrott.

Informant 5

”Peter”

Kön: Man

Ålder: 60

Bakgrund: Peter emigrerade till Sverige i unga år. Peter har levt som hemlös i totalt 20 år. Idag bor han i en form av kollektivt boende, men med en egen lägenhet. Han lever ensam. Peter har idag kontakt med socialtjänsten på grund av sin boendeform och tidigare missbruk. Peter har sjukersättning. Tidigare har Peter drivit ett flertal företag och han är mycket berest. Han har periodvis både studerat och levt utomlands. Peter går på NA-möte några gånger i veckan. Han är väldigt intresserad av livsfilosofi, metafysik och religion.

Informant 6

”Gunilla”

Kön: Kvinna

Ålder: 54

Bakgrund: Gunilla har levt som hemlös periodvis under många år, främst på grund av sitt tidigare missbruk. Gunilla är idag drogfri och jobbar ideellt för en förening som arbetar med utsatta människor. Hon har tills nyligen haft kontakt med socialtjänsten då hon bott i referensboende och senare under kommunalt kontrakt, men har idag en egen lägenhet. Hon lever själv med sitt husdjur. Gunilla har för tillfället sjukersättning, men funderar på att söka sig tillbaka till arbetslivet.

Informant 7

”Emma”

Kön: Kvinna

Ålder: 34

Bakgrund: Emma lever som hemlös. Emma har varit hemlös till och från sedan unga år. Hon bor idag med Stefan i ett provisoriskt tältläger tillsammans med sina husdjur. Emma missbrukar droger. Hon har kontakt med socialtjänsten gällande sin ekonomi och sitt missbruk. Emma arbetar dagligen med de göromål som är förknippat med deras boende såsom att hämta vatten och bära ved.

Informant 8

”Stefan”

Kön: Man

Ålder: 40

Bakgrund: Stefan är sambo med Emma. Han missbrukar droger. De bor i ett provisoriskt tältläger under enkla förhållanden. Stefan har varit hemlös i cirka 12 år. Han har kontakt med socialtjänsten, då han erhåller ekonomiskt bistånd. Stefan ska under våren avtjäna ett kortare fängelsestraff. Även han arbetar dagligen med de göromål som är förknippat med deras boende såsom att hämta vatten och bära ved.

6. 2 Tolkning av empiri

Studiens syfte och mål är att skildra hur hemlösa individer ser på hur samhällets stöd och insatser bör utformas samt synen på eventuella krav kopplat till detta stöd. Tolkningen kommer att utgå från det insamlade intervjumaterialet och vara indelad i de teman som vi funnit centrala och viktiga under vår analys. Temana är följande: *Boende, behandling, socialtjänst och andra aktörer*. Under varje tema behandlas tre underrubriker: *insatser och stöd, krav samt framtidsvision*. Vår tolkning kommer att utgå från empirin som belyses utifrån våra valda teorier och perspektiv samt kopplas till tidigare forskning. Då våra centrala teman går hand i hand så kan vissa resonemang återkomma. Efter varje avsnitt presenterar vi en kort sammanfattning.

6.2.1 Boende

Att vara hemlös innebär enligt våra informanter att sakna en plats som betraktas som egen. En plats där de kan skapa sig ett eget revir och hämta nya krafter för att möta morgondagen. Att ha en egen bostad handlar enligt våra informanter om trygghet, stabilitet och en känsla av lugn och ro. Någonstans de kan vara sin egen herre, där de själva kan bestämma hur de ska forma sin tillvaro och hur de väljer att disponera sin tid.

”... man ska gå och va nykter och drogfri och vara med och samtidigt som man inte har något hem. Ingenstans att gå och låsa in sig när man vill gråta eller vad det nu än handlar om. Det är jättesvårt.”
(Kalle)

Socialstyrelsen (2009a) menar på att en individ är att betrakta som hemlös om individen saknar ett eget förstahandskontrakt eller har en boendesituation som är tillfällig, oönskad eller osäker. Vi har valt att utgå från våra informanters betraktelsesätt gällande begreppet hemlös. Att vara hemlös är inte enbart förknippat med den egna boendesituationen, anser vi, utan omfattar även den subjektiva betraktelsen av densamma. Som exempel så har en av våra informanter ett eget kontrakt, men då hon inte upplever sin lägenhet som ett tryggt och rogivande ställe och därför föredrar att bo hos vänner, så betraktar vi henne som hemlös. De människor som inte har möjlighet att få en bostad på den öppna bostadsmarknaden är hänvisad till socialtjänsten (Sahlin, 2007).

6.2.1.1 Insatser och stöd

Samtliga informanter nämner att boendet är en central del utav deras problematik som hemlösa. De allra flesta uttrycker att de är nöjda med att det finns olika boendialternativ att tillgå, men anser samtidigt att alternativen borde utökas, då bristen på alternativ gör att de

individuella önskemålen inte kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Flera av våra informanter som idag har lägenhet, har tidigare ingått i en så kallad boendetrappa. Flertalet utav av våra informanter anser att systemet med en boendetrappa är bra, förutsatt att det leder till en egen lägenhet, men menar samtidigt att de inledande boendena har mycket att önska.

”Jag kan tycka att [lågtröskelboende] är ett jävla ställe att bo på men det är en början till [annat boende] och till en sån kedja som gör att jag tillslut sitter med en egen lägenhet... Det tycker jag är bra va” (Johan)

Emma och Stefan håller inte med Johan. De har svårt att se att ett lågtröskelboende någonsin skulle kunna generera i en väg till eget boende eller ett självförsörjande. Målet med socialtjänstens arbete är att individen ska bli självförsörjande (Socialstyrelsen, 2003). Flera av våra informanter anser dock att lågtröskelboenden och de *tillfälliga* boendelösningarna aldrig kan leda till att en människa blir självförsörjande, då en egen bostad och den trygghet som ett eget boende genererar är en förutsättning för exempelvis arbete.

”... hade jag haft någonstans att bo så hade jag säkert arbetat om jag fått bo kvar... Om jag får bo och va trygg där alltså... jag är beredd att börja jobba igen när jag har någonstans att bo. Men det tar en stund... tills jag vet att jag är lugn i själen.” (Emma)

Emma menar på att det enda de boende gör på ett lågtröskelboende är och missbrukar hela dagarna. *”Det går som ett ekorrhjul”*. Hon menar vidare att ett sådant boende aldrig skulle resultera i en drogfrihet. Beijers (2003) intervjustudie har visat på ett liknande resultat. Beijers informanter uppger att i boenden där bruket av droger var accepterat, aldrig kunde vara behjälpligt avseende en önskan kring en drogfri tillvaro. Flera av våra informanter berättar om boendetrappans avigsidor. En avigsida är att boendetrappans inledande boenden i stort sett enbart erbjuder boende för den enskilde personen och att dessa boenden ofta utgörs av en kollektiv form. Flera informanter vittnar om att de boendelösningar som socialtjänsten försett dem med inte alls passar dem som person eller deras situation för stunden.

”Jag satt mig mot, i 10 års tid har jag satt mig mot de, på tvären, att man får inte ha husdjur om du ska få ett boende. Du får inte ha en sambo. De tar inte emot par. Du får komma enskild va. Och man får helt enkelt inte ha... (skrattar) ... man får inte ha en egen vilja.” (Stefan)

De boenden som ingår i boendetrappan är i regel kopplade till olika krav, villkor och kontroll (Sahlin, Löfstrand, 2001). Både Johan och Anders berättar om individer, som avancerat långt i boendetrappan och i stort sett får börja om på ruta ett om de exempelvis tagit ett återfall in i missbruket eller på annat sätt misskött sitt boende.

”Det är ett helvete att vara drogfri. Det är ett helvete, det är inte roligt alls...//... Du kan inte göra ett enda jävla skit. Gör du ett enda jävla skit, tar ett återfall tillexempel så åker du ut från din lägenhet. Och det är inte rimligt alltså...” (Anders)

Tidigare forskning har visat på att det finns ett konsekvenspedagogiskt förfarande kring missbrukande personer och boende, där individer som missköter sig i högre grad får ta konsekvenserna av sitt agerande, än om man jämför med psykiskt sjuka individer (Carlsson, 2006). Thörn (2006) menar att detta förfarande enbart resulterar i att individen fastnar i

boendetrappan och aldrig kommer vidare. Som professionell hjälpare har du makten att kontrollera resurser som andra vill ha. Till denna kontrollmakt kan man koppla socialarbetarens makt att sanktionera, tvinga, bestraffa och belöna (Skau, 2001). Denna makt kan även knytas till tillgänglighetsteorins köbegrepp (Repstad, 1998). En individ som har misskött sitt boende och därmed blivit avvisad, blir i regel hänvisad sist i kön. I kön finns det utrymme för prioriteringar kring vem eller vilka som bör få hjälp först. Prioriteringarna kan vara kopplade till begrepp som behov, samhällelig och egen nytta samt de professionellas egna uppfattningar kring vem som gjort sig förtjänt av en specifik insats (Repstad, 1998). När individen en gång misslyckats kan tiden i kön bli lång, om individen ens tillåts att kliva över tröskeln igen. Johan efterlyser ett prestationslöst ställe för dem som tagit ett återfall. Ett ställe där det finns möjlighet att bara vara, tills dess att man är mogen att flytta tillbaka till det drogfria boendet igen.

"... det finns inget sånt prestationslöst ställe att vara på utan det finns bara dom där det är fyrkantiga regler... här kommer du och här är du drogfri och är du inte det så åker du ut på gatan... däremellan är en jättedjup krater..." (Johan)

Skilving (2004) tycker att om vi som samhälle, menar allvar med att bekämpa hemlöshet så krävs det mer än härbärgen. Hon menar att saknas ett mellanting i gränslandet mellan härbärgen och boenden med krav på total drogfrihet. Löfstrand och Sahlin (2001) menar att de härbärgeringar där de boende får lov att droga i regel har väldigt låg standard och erbjudandet i sig, kan framstå som kränkande för individen. Flertalet av våra informanter tycker inte att härbärgen är ett bra alternativ, då de upplevs som kaotiska och otrygga. En annan nackdel som informanterna upplever är härbärgenas kollektiva utformning. Den kollektiva boendeformen är heller inget som efterfrågades utav våra intervjupersoner. Inte heller har vi stött på studier eller annan litteratur som påvisat att kollektiva lösningar är att föredra. Peter upplever kollektiven som väldigt osäkra då det lätt uppstår konflikter och avundsjuka, *"Man kan inte älska alla. Alla älskar inte mig"*. Socialtjänstlagen åsyftar bland annat till att ge individen autonomi och integritet (SFS 2001:453, 1kap 1§ SoL). Vi anser att det kan vara svårt för individen att upprätthålla en personlig integritet i ett kollektivt boende. Hemlösa människor utgör ingen heterogen grupp, vilket innebär att hemlösa, kräver olika lösningar i förhållande till sin problematik. Enligt tillgänglighetsteorin så finns det ett, av organisationen, begränsat utbud av insatser och stöd att välja på när individen väl är framme vid disken (Repstad, 1998). Boendeinsatserna är ofta standardiserade och pekar på en slags kausalitet, det vill säga har du det problemet, så har vi denna boendelösning. Uppfattas problemet som "enkelt" och likartat, så bemöts det, allt som oftast, utifrån enkla och klara lösningar. När problemet är komplext så utlämnas den sökande till den enskilda handläggarens bedömning kring eventuellt hjälpbehov. Detta förfarande tror vi kan vara förknippat med både kunskapsbrist från den professionelle och/eller organisationen, samt godtycke gällande de insatser som beviljas eller avslås. Även organisationens resurser och utbud styr vilken insats individen kan komma att få ta del av (Skau, 2001). Socialstyrelsen (2008b) menar att hemlöshetsproblemet ofta behandlas med kortsiktiga insatser, fastän behovet av en långsiktig lösning är att föredra. De tillfälliga boendelösningarna gör att individen aldrig hinner rota sig och därmed sker inte heller en förändring till det bättre.

Socialstyrelsen (2009b) har i sina projekt kring hemlöshet kommit fram till slutsatsen att en så permanent boendelösning som möjligt borde vara ett krav, då hemlösa människor har samma behov som andra människor av ett långsiktigt och tryggt boende, oavsett övrig problematik. Det egna boendet bör istället kompletteras med individuellt behovsanpassat stöd. De flesta av våra informanter anser att det finns ett bra utbud av tillfälliga boendelösningar, men att dessa, på längre sikt, inte resulterar i en lösning eller förändring för hemlösa personer på en permanent basis.

Löfstrand och Sahlins (2001) studie kring hemlösa personer visar på liknande resultat. De fann att deras informanter upplevde tillfälliga boendelösningar som otrygga. Det var ett permanent boende som efterfrågades. Socialstyrelsen (2009b) menar vidare att ett eget och tryggt boende är en förutsättning för att eventuell behandling i olika former skall ha någon effekt. Vi tolkar socialtjänstens tillfälliga lösningar som våra informanter vittnar om, kring ett, i stort sett permanent problem, som ett tecken på att socialtjänsten i brist på kunskap och effektiva metoder inte riktigt vet hur de ska göra eller angripa problemet som sådant. En annan orsak till socialtjänstens agerande tror vi är den uppenbara bostadsbrist som råder i Göteborg idag. Bristen på bostäder är förmodligen det största hindret för hemlösa människor att ta sig ur sin situation. Tillgänglighetsteorin är främst utvecklad för att beskriva förhållandet mellan samhällets olika välfärdinrättningar och individen (Repstad, 1998). Vi menar dock att teorins principer även går att applicera på bostadsbolag och fastighetsägare. Om vi ser till dagens bostadssituation i förhållande till tillgänglighetsteorin så kommer hemlösa människor i många fall inte över tröskeln. Om den hemlösa personen trots allt tar sig över tröskeln och placerar sig i kön, så kan det bli en lång väntetid innan han eller hon når fram till disken. Väl framme vid disken är det fastighetsägaren som avgör vem som får ett boende eller inte. Ju sämre tillgången är på bostäder, desto högre krav kan fastighetsägaren ställa på sina presumtiva hyresgäster. Detta relaterar vi till att fastighetsägaren har makt att vara selektiv kring vem eller vilka som får ta del av hans eller hennes boenderesurser. En hemlös människa har i regel inga ekonomiska tillgångar och har ofta betalningsanmärkningar. Att individen allt som oftast blivit vräkt från ett tidigare boende är heller inget som gynnar situationen. I den sorteringsprocess som sker under tröskeln, kön och disken sållar oftast fastighetsägaren bort de människor som inte är att betrakta som ekonomiskt stabila, varvid en hemlös person i regel inte har en chans till bostad på den reguljära bostadsmarknaden. Istället blir den hemlöse hänvisad till den sekundära bostadsmarknaden med sina administrativa byråkratiska system (Schaffer, Huang, 1975). Bostäderna på den sekundära marknaden är i allmänhet förenade med särskilda villkor, som ofta skiljer sig från de villkor som ställs på hyresgäster på den reguljära bostadsmarknaden. Dessa villkor gör att de sekundära boendelösningarna inte passar alla hemlösa människor (Sahlin, 2007). Skilving (2004) menar att hemlösa människor alltför ofta istället hänvisas till tillfälliga boenden och härbärgen enbart i syftet att tillfälligt bli av med problemet. Denna företeelse är något som även vi funnit under våra intervjuer. Flera informanter har fått insatser beviljade i form av tillfälliga boenden under en eller ett par dagar. Johan som tidigare bott på stans alla vandrarhem funderar på att ge ut en bok med recensioner.

Ett problem som några utav våra intervjupersoner tar upp är oförmågan att särskilja de problem som en och samma person kan ha. Johan menar på att vissa hemlösa med missbruksproblem, kanske bara vill ha ett tak över huvudet, men blir istället behandlade för sitt missbruk. En insats de inte har begärt och heller inte är motiverade till.

"... det går ett helt gäng här ute som bara skulle vilja ha tak över huvudet och inget annat... men det ställer aldrig samhället upp på... utan då blir det alltid dom här motprestationerna, du måste vara drogfri eller du måste göra ditt eller datten..." (Johan)

Detta kan vi koppla till att individen väl framme vid disken inte får det den efterfrågar. Utifrån insatsgivarens bedömning får den hjälpsökande istället en annan insats beviljad, som inte har efterfrågats. Sett ur ett maktperspektiv tolkar vi detta som ett tydligt tecken på vem som äger makten att definiera problemet. Som hjälpsökande befinner sig alltid individen i underläge, då individen är beroende av de professionellas hjälp. Från att själv ha varit den som handlar och bestämmer över sitt liv, ska den hjälpsökande gå till att professionella bedömer och beslutar kring vad som är rätt och riktigt för den enskilde. Det är de professionella framme vid disken som i regel har tolkningsmonopol och det är ofta deras bedömning av situationen som är att betrakta som den "objektiva" och sanna (Skau, 2001). Swärd och Starrin (2006) refererar till detta tillvägagångssätt som micromakt. Med micromakt menar Swärd och Starrin att de professionella förvisso lyssnar till det individen har att säga kring sina problem, men att de utifrån sin kunskap och de rådande normerna, ändå väljer att bevilja den insats, de anser, gagnar individens situation på bästa sätt. Att ge en insats som en individ inte ansökt om eller upplever sig vara i behov av, kan vi se som ett slöseri med resurser. Eller som Peter uttrycker det: *"man kan leda en häst till vattnet, men inte tvinga den att dricka."* Vi anser att det är i stort sett omöjligt att förändra en människa som inte vill eller är beredd på att förändras. Att omvandla ett behov till ett annat för att därmed kunna bevilja en viss insats är att betrakta som en maktutövning. Detta kan vi se som både en strukturell och relationell maktutövning (Swärd, Starrin, 2006). Socialsekreteraren använder sin makt för att styra beslutsprocessen i en riktning som passar organisationens utbud. Därmed grundar sig inte insatsen på individens önskemål, utan på vad organisationen har att erbjuda och vilken trend som råder i det sociala arbetet för tillfället. Det är ett dilemma när problemen inte passar bistånden (Sahlin, Lövstrand, 2001).

Ett annat ämne som dök upp under intervjuerna kring de olika boendelösningarna berörde dem som informanterna upplevde som mest utsatta bland hemlösa människor. Med de mest utsatta så menar våra informanter de hemlösa människor som haft ett långvarigt missbruk i förening med psykisk- och fysisk sjukdom och därmed varken har ork eller förmåga att ta sig ur sin situation. Flera informanter tyckte därför att personalen som arbetade vid härbärgen och lågtröskelboenden skulle vara de som var de mest kompetenta och de som har förmågan att motivera individer till förändring. Flera informanter efterfrågade personal som hade egen erfarenhet kring hemlöshet eller missbruk, samt de problem som denna situation kan medföra.

"Jag har ju väldigt starkt för den åsikten i alla fall att man inte kan hjälpa en annan människa om man inte varit i samma situation... //... att en socionom som sitter och läst sig till ett yrke. Det är jättefint att göra det och vackert tänkt, att hjälpa människor. Men de kan inte hjälpa en som vill sluta

knarka. Jag tror inte det, utan det kan NN göra för, han har knarkat själv. Att man pratar på samma nivå, man pratar samma språk. Det tror jag på. Ska man hjälpa nån för övrigt så är en socionom för mig ekonomisk hjälp.”(Emma)

Även Johan, Gunilla och Kalle menade på att den egna erfarenheten bidrog till att personal och boende befann på samma nivå på grund att de delar en erfarenhet i form av exempelvis hemlöshet. Enligt dem kunde detta ses som en viktig tillgång kring motivationsarbetet mot en förändring. Detta tolkar vi som att det kan vara lättare att samtala och samarbeta med en professionell som en hemlös människa har en delad erfarenhet med, det vill säga erfarenheten av att vara hemlös. Att både hjälpgivare och hjälpsökande har en gemensam nämnare som kan bidra till att skapa en god relation, vilket i sin tur ligger till grund för allt förändringsarbete. Sett ur ett maktperspektiv kan den delade erfarenheten göra att maktasymmetrin utjämnas i relationen (Skau, 2001). Genom att vända sig till dem som individen delar en erfarenhet med som andra professionella kan sakna, undviker personen att utsättas för normativ makt. Att använda sig av sin egen erfarenhet kan även vara till nytta då hjälpgivaren har möjlighet att visa på de vägar som är möjliga att gå för att få tillgång till den hjälp som samhället har att erbjuda. På så sätt behöver den hjälpsökande inte återupprepa misstag. Vi har full förståelse för våra informanters resonemang, men kan samtidigt inte riktigt hålla med, då exempelvis vi anser att vi inte behöver ha barn själva, för att kunna utföra ett skickligt arbete med barn. Vi tror att nyckeln till ett gott professionellt arbete, oavsett tidigare erfarenhet, istället står att finna i individens förmåga till empati och medkänsla.

6.2.1.2 Krav

De flesta av våra informanter finner kraven på drogfrihet och de kontroller det medför som rimliga, när de befinner sig i ett drogfritt boende. Gunilla, Johan och Kalle har inga problem med att acceptera de krav som ställs eller har ställts eller den tillsyn som exempelvis boenden med specialkontrakt är förknippade med när de väl var motiverade till en förändring.

*” ... är jag motiverad kan jag ställa upp på det mesta och är jag inte motiverad så skiter jag i allt...”
(Johan)*

Emma och Stefan vägrar konsekvent att ställa upp på de krav och villkor som ofta är kopplat till socialtjänstens olika boendeanternativ. Emma tycker att de vanliga krav som är förenade med ett eget lägenhetskontrakt räcker gott nog för henne. Hon vill inte ha några extra krav utöver dessa vid en boendeinsats. Detta motsätter sig Gunilla som menar att aktiva missbrukare inte kan bo i en egen lägenhet eller boende utan tillsyn eller krav, då de skulle förstöra lägenheten och att missbrukare ställer till med problem för hyresvärdar och grannar. Här ser vi en dikotomi gällande Emmas och Gunillas uttalanden i ämnet. Vi tolkar det i ljuset av att Emma idag är aktiv i sitt missbruk, medan Gunilla har lämnat det livet bakom sig. Samtidigt tycker vi att denna tudelning så tydligt illustrerar att det finns ett behov av individuellt anpassade insatser och boenden, så att dessa täcker alla behövande människors varierande anspråk. Stefan nämner att de krav som ofta är förenade med de olika boendena, är helt orimliga för honom.

”Jag tänker inte finna mig i att bo i ett jävla boende där det kan komma en jävla idiot och slita upp dörren när som helst och säga PISSEPROV! Det gör dom på kåken. Det kan jag ta på kåken, men inte hemmavid.”(Stefan)

I enlighet med tillgänglighetsteorin så har individen väl framme vid disken möjligheten att avvisa de insatser som erbjuds om han eller hon inte finner insatsen passande (Repstad, 1998, Schaffer, Huang, 1975). Schaffer och Huang (1975) menar att individen väl framme vid disken kalkylerar insatsens för- och nackdelar. Denna beräkning kan omfatta exempelvis de krav som ställs kontra det som insatsen upplevs ge eller leda till. Schaffer och Huang menar vidare att socialtjänstens insatser oftast levereras i paketform, där hela paketet måste accepteras av den ansökande och inte enbart delar därav. Insatsen kan vara förenad med villkor som av individen upplevs som straffande, otrevliga och kontrollerande. Upplevs villkoren som alltför orimliga, så avstår individen i regel från sin ansökan (Schaffer, Huang, 1975). Ofta var de boenden som informanterna upplevde som drägliga förenade med krav på drogfrihet. Emma och Stefan väljer i stort sätt konsekvent att avfärda de krav som ställs och går sin egen väg. Vi tolkar detta beteende som en motstrategi från Emma och Stefans sida för att återta makten över sitt eget liv. Vid avslag har Emma struntat i att vidare besöka socialtjänsten under ett par månader. De har istället valt att bo i ett egenhändigt tillverkat boende, där de enda kraven som ställs är deras egna. Tidigare forskning pekar på att förfarandet att välja att avbryta kontakten med socialtjänsten när de krav som ställs upplevs som orimliga eller alltför kränkande, är en relativt vanlig strategi (Löfstrand, Sahlin, 2001).

Många utav våra informanter anser att det är en rättighet att ha tak över huvudet, oavsett hur individens livssituation ser ut.

”... jag tycker alla ska ha tak över huvudet var man än befinner sig i det här samhället så har man rätt till värme och vatten och så...”.(Johan)

Socialstyrelsen (2008b) menar på att alla skall vara garanterade tak över huvudet. I enlighet med 4 kap 1§ i socialtjänstlagen står det att varje samhällsmedborgares har rätt till bistånd för att upprätthålla en skälig levnadsnivå. Till skälig levnadsnivå hör rätten till bostad i enlighet med de uttolkningar som har gjorts (Socialstyrelsen, 2003). Swärd (2008) menar dock att det råder oklarheter kring vem som har ansvar för att rätten till bostad efterlevs. Då begreppet bostad inte är preciserat, ges det utrymme för en omfattande sekundär bostadsmarknad i socialtjänstens regi. Genom att ge begreppet bostad ett så pass stort tolkningsutrymme så anser vi att det i stort sätt kan innebära vad som helst. Då det finns en öppen tolkning kring begreppet bostad, kan vi utifrån ett maktperspektiv, se det som att hjälpapparaten har makten till tolkningsföreträde till vad som är att betrakta som en bostad.

Anders tycker att det är mycket rimligt att ett drogfritt boende ska vara drogfritt, men tycker samtidigt att agerandet kring de individer som tar återfall är inkonsekvent och slapphänt. Anders tycker att de krav som socialtjänsten ställer skall vara tydliga och gälla alla, samt att kraven ska ha en kontinuitet. Vi tolkar Anders utsaga som att när socialtjänsten har beviljat en specifik insats som är förenade med specifika villkor, så är det viktigt att socialtjänsten ser till

att dessa krav efterlevs. Han menar att en person som inte är drogfri i sin tur kan förstöra för alla andra människor som kämpar för sin drogfrihet på boendet.

”Är jag på ett drogfritt ställe så ska det fan vara drogfritt där alltså. Är inte de andra drogfria så får de skicka dem åt helvete.” (Anders)

6.2.1.3 Framtidsvision

För att finna förståelse med informanternas aktuella situation och vad de har för visioner för framtiden så har vi frågat vad de har för mål och hur de ser vägen dit. Samtliga informanter nämnde ett eget och permanent boende som en central och viktig punkt gällande en god framtid. Flera hade en önskan av att bo i en liten stuga eller torp på landet.

”Det kan ju va det att jag vill bo på landet kanske... skaffa massa djur... leva mitt eget liv...” (Lisa)

Önskan av ett eget boende är också central inom tidigare forskning kring vad hemlösa människor vill ha (Busch-Geertsema, 2005, Rosengren, 2003, Löfstrand, Sahlin, 2001, Swärd, 2008). Utifrån ett maktperspektiv ser vi detta som att det finns ett stort behov hos hemlösa människor kring att ta makten över sitt eget liv och leverne. Sett i förhållande till tillgänglighetsteorin så är orsaken till att hemlösa människor inte uppnår sitt mål att professionella redan vid tröskeln har makten att sortera bort vissa individer och därmed görs samhällets tillgångar inte tillgängliga, på det sätt som ”normala” svenska medborgare kan ta för givet (Repstad, 1998). För Emma som är aktiv i sitt missbruk så var vägen till sitt framtida mål inte lika tydlig. För hennes del handlade det om att ta en dag i taget. Detta tror vi beror på att det kan vara svårt att visualisera sitt framtida mål, när den dagliga överlevnaden tar så mycket kraft i anspråk. Trots detta menade hon att en bostad var det primära för att kunna få en mer ordnad tillvaro och en framtida självförsörjning.

6.2.1.4 Sammanfattning boende

Att vara hemlös är, enligt våra informanter, avsaknaden av en egen privat sfär där individen kan känna trygghet. Ett eget permanent boende upplevs som en viktig faktor för ett framtida gott liv, då det egna boendet ses som en utgångspunkt för att ta makt över sin egen situation. Samtliga informanter betraktar boendeproblematiken som en central del eller orsak till deras hemlöshet. Utifrån ett maktperspektiv kan vi se att bristen på boende till hemlösa människor utgörs av att de som kontrollerar boenderesurserna inte betraktar hemlösa som eventuella hyresgäster (Sahlin, 2007). Bostadsmarknaden görs inte tillgänglig då de hemlösa i regel inte får passera tröskeln till den reguljära bostadsmarknaden. Informanterna anser att en egen bostad är en rättighet och får medhåll av Socialstyrelsen (2009b). Informanterna tycker att de boendalternativ som finns idag är bra, men efterfrågar fler individanpassade alternativ på en permanent basis. De anser vidare att de boendeinsatser som ges är standardiserade och kortsiktiga. Detta har vi relaterat till som både pastoral- och underlåtenhetsmakt, där vi betraktar den professionelle utifrån sin kunskap väljer att ta över situationen eller att inte agera på den. De tillfälliga boendelösningarna ges ofta i form av härbärke vilket sällan resulterar i ett eget boende eller självförsörjning. De efterfrågar en mer kvalificerad personal gärna med egen erfarenhet av hemlöshet. Informanterna anser att professionella bör särskilja

boendeproblematiken från eventuell övrig problematik, då de insatser som ges i regel är fokuserade på eventuell övrig problematik. För att få tillgång till en boendeinsats, ställs ofta kravet på drogfrihet. Detta ser vi i ljuset av pastoralmakt där den professionella definierar både problem och lösning. Förståelsen av krav beror mycket på var individen befinner sig i sin förändringsprocess. Kraven bör dock innehålla en logisk situationsbunden motivering samt spegla individens förmåga.

6.2.2 Behandling

Med begreppet behandling menar vi de behandlande insatser som kan omgärda en hemlös person. Behandlingen som sådan, behöver därför inte vara förenad med en given insats från socialtjänsten, utan vi betraktar behandling som ett hjälpverktyg för att komma tillrätta med de svårigheter som framförallt hemlösa människor stöter på i sin livssituation.

6.2.2.1 Insatser och stöd³

I stort sett alla av intervjupersonerna har varit på behandlingshem för sin missbruksproblematik. Överlag får de flesta behandlingshem ett gott betyg, men samtidigt pekar informanterna på vissa brister. Den brist som kan betraktas som störst och omnämns i stort sett genomgående, är bristen på alternativa behandlingsformer. De flesta efterfrågar en behandling som är anpassad efter individen och dennes intressen. Här kan vi återigen se behovet av individuellt anpassade insatser.

”Alla människor är inte lika utslagna. Alla människor är inte på samma intelligensnivå. Alla människor är inte på samma kreativitetsnivå. Det är individuellt, men här blandar man ihop alla möjliga människor. Man kan inte umgås med alla människor” (Peter)

Centrala hypoteser och föreställningar inom ett specifikt område benämner Bourdieu som ”doxa” (Järvinen, 2002). Ett exempel på detta kan vara socialsekreterarens uppfattning kring organisationens regler, praxis och knapphändiga resurser. Denna uppfattning tror vi kan styra socialsekreterarens agerande i vissa fall, vilket genererar i standardiserade insatser, där man inte reflekterar över hjälpens utformning i förhållande till individens behov. Anders menar på att fel insatser ges till fel person och oftast vid fel tillfälle och får medhåll av bland annat Gunilla och Kalle. Majoriteten uppger att det är viktigt att behandling ges när den efterfrågas av individen själv och inte flera månader senare när motivation till förändring saknas.

”När en människa är motiverad, det kan röra sig om några timmar, sedan slår rädslan till... Vad har jag gett mig in på nu? Har jag sagt att jag vill ha behandling? Och så slår rädslan till för att man då ska lämna ett liv man kan, kompisar, det lilla hem man har...//... Blir man inte ivägplöckad men en gång när man är motiverad så kan det vara kört... Och det kan handla om ens liv.” (Gunilla)

³ Vi har valt att använda begreppen insatser och stöd i stort sett synonymt. Med begreppet insatser relaterar vi dock främst till socialtjänsten, medan stöd kan omfatta många aktörer inklusive socialtjänsten.

Även om en hjälpsökande uppfyller de krav som ställs så finns det en osäkerhet gällande om han eller hon får passera tröskeln. Placerar den hjälpsökande i kö, så kan kötiden variera beroende på vilken insats som söks eller vilken välfärdsinrättning som ska tillhandahålla densamma. I kön finns olika prioriteringsregler kring vem som bör få hjälp först (Repstad, 1998). Dessa prioriteringar styrs av organisationernas regelverk, men även av dess doxa (Järvinen, 2002). Bedömningar kring prioritering kan utgå från en frågeställning som vem som anses vara mest motiverad, vem som anses lyckas bäst eller vem som är mest förtjänt av hjälp (Repstad, 1998). Löfstrand och Sahlin (2001) diskuterar det paradoxala i att de hemlösa personer, som de har intervjuat, har gett uttryck för att de tycks se ett mönster i socialtjänstens agerande kring behandling. Paradoxen består i att de hemlösa inte har fått en behandlingsinsats beviljad när de ansökt om den, för att vid ett senare tillfälle då de saknat motivation blivit tvingade till densamma. Detta förfarande kan vi återigen knyta till underlåtenhetsmakt och paternalism. Detta agerande menar även Löfstrand och Sahlin (2001) avspeglar den paternalistiska makten som socialtjänsten har kring att definiera problemet men även kring att avgöra när, var och hur en insats skall genomföras. Vi anser att det finns inslag av underlåtenhetsmakt gällande att socialtjänsten underlät sig att agera när individen faktiskt ansåg sig vara i behov av hjälp. Vi är väl införstådda med att det finns specifika omständigheter som omgärdar varje fall, men vi finner det oroväckande när det tycks skönjas ett mönster i detta agerande. Flera av våra informanter vittnade om liknande paradoxala insatser. Våra informanter ansåg även att socialtjänstens beslut och handlande måste innehålla konsekventa inslag, annars betraktas deras uppträdande som ologiskt eller godtyckligt.

"Det är så jävla orättvist alltihopa. Vilken socialsekreterare du får. Alla är inte lika. En del är jävligt schyssta, en del är elaka. Det är det de handlar om, god eller ond. Får du en god sekreterare så kan man få det hur bra som helst. Fast den andra killen kan få det hur dåligt som helst. Och det är synd att det ska vara så jävla orättvist. Det ska inte vara så. Det ska finnas en rak linje." (Anders)

Anders tycker att han inte fått sina rättigheter tillgodosedda, då han efterfrågat hjälp i form av behandling, men inget händer. Han upplever möjligheterna till stöd och insatser som orättvis och han saknar en röd tråd i socialtjänstens agerande. Emma har även hon efterfrågat en utredning kring eventuell neurologisk problematik som hon betraktar som en eventuellt bidragande orsak till sin livssituation.

"... för då kanske man haft något fel på sig som förklarar varför jag tycker om amfetamin om inte annat... varför jag blir lugn i själen av det, varför jag arbetar bra på det..." (Emma)

Anders ger istället uttryck för att han vill "finna nyckeln" till de problem han finner i sin livssituation. Detta kan vi relatera till att det finns ett behov att se orsaken till den problematik individen upplever. Det är därför viktigt att kunna hitta nyckeln det vill säga, ge rätt insats kopplat till de behov som de hjälpsökande efterfrågar. Behovet av utredning kan vi relatera till informanternas önskan om en individuell behandling. Att få en diagnos fastställd tror vi kan ta bort skuldbördan från individen gällande sin egen situation och problematik. Detta kan vara till fördel både ur en avlastnings- och hjälpaspekt, men även till nackdel då diagnosen kan friskriva individen från det egna ansvaret och istället skuldbelägger sjukdomen som sådan (Repstad, 1998). Behovet av utredning och eventuell diagnos kan vi även se som en

maktstrategi. Vi anser att individen genom en diagnos kan få en förklaring för sina tidigare vägval i livet och därmed känna en större kontroll och förståelse över sin tillvaro. Gunilla och Kalle pratar kring utredning i mer generella termer. De tycker att det är viktigt att utreda och behandla eventuella orsaker bakom en hemlöshets- eller missbruksproblematik. De efterfrågar framförallt stöd som fångar upp hela deras komplexa livssituation. Som Gunilla uttrycker det: *"inte bara urinprov och en lägenhet och tack och adjö."* Vi tror att det ofta är socialtjänstens mål med den behandling som beviljas att individen ska bli drogfri, då drogerna ofta betraktas som roten till allt ont. Våra informanter ger uttryck för att man ofta *bara* behandlar missbruksproblemet, men inte de bakomliggande orsakerna till problematiken. Peter diskuterar i sammanhanget att det många gånger läggs fokus på enbart missbruket och utan hänsyn till andra viktiga sammansatta faktorer som kan påverka individens livssituation.

"Det är inte drogen som egentligen är det värsta, utan det är omständigheterna." (Peter)

Detta kan vi återigen se som att de professionella äger makten att definiera vad som anses vara det faktiska problemet. Våra informanter vittnar samtliga om att de enbart ser drogfriheten som, ett förvisso viktigt mål, men enbart ett delmål i en lång process. Att individerna ibland inte tillåts definiera sitt eget problem utifrån sin egen upplevelse därav, kan vi tolka som en form av vanmakt. Vi anser att detta förfarande är att jämställa med en omyndigförklaring och enbart bidrar till att individen känner sig maktlös. Vi menar vidare att om man inte har en gemensam problemdefinition kan det vara svårt att finna en gemensam lösning, där alla parter kan vara nöjda. Informanterna upplever vidare att det saknas uppföljning och efterbehandlande insatser, att det så att säga, saknas hjälp hela vägen. Som Kalle uttrycker det *"allt löser sig inte bara för man blir drogfri"*. Detta nämner även Anders. Trots att han varit drogfri en längre period, så upplever han sin tillvaro som kaotisk. Vi anser att det kan vara märkligt att generellt utgå från tesen, att om man löser en eventuell missbruksproblematik, så löser sig allt. Vi anser att de problem som fanns där innan missbruket, försvinner inte bara för individen blir nykter. Gunilla och Kalle menar att det finns en okunskap kring beroendesjukdomen i samhället.

"Alla behandlar missbruket. En människa som går och lämnar ett urinprov och det är grönt och får en lägenhet och någon form av tillvaro där han ska arbeta som sociala hjälper dem. Men så tror de att allt är klart va, men grejen är ju den att den här människan som går in i det här, har fortfarande kvar sin beroendesjukdom. Han har fortfarande kvar de frågeställningarna kring varför han blev den här... eller den ruta han hamnade på en gång i tiden...//... Det är ett väldigt stort problem när man försöker bota beroendesjukdomen med bandy..." (Kalle)

Det anges vidare i 3 kap 4-5§ socialtjänstlagen att myndigheter bör samverka (SFS 2001:453). Som samverkan ser vi även ett samarbete mellan exempelvis socialtjänsten, behandlingshem och en uppföljande verksamhet eller en stödjande instans av någon form. I stort sett alla våra informanter berättar dock att denna samverkan sällan sker. Repstad (1998) menar på att när individen vid tröskeln, kön och disken om och om igen blir tvungen att berätta om sina problem, kan detta verka stigmatiserande. Utifrån ett maktperspektiv så kan innebörden av att vara hjälpsökande bli att personen blir förvandlad från subjekt till objekt och att dennes privatliv avprivatiseras. En främmande människa kommer in i den behövandes liv och som

hjälpökande förväntas man delge och prata om sina mest privata angelägenheter, utan att protestera. Att klaga och kritisera ingår inte i rollen som hjälpökande utan individen förväntas "gilla läget", och anpassa sig till de normer som organisationen och systemet står för (Skau, 2001). Genom att samla alla insatser och stöd som kan eller snarare bör omgärda en hemlös människa i en förändringsprocess, så undviker de professionella att utsätta individen för det obehag som eventuellt kan uppstå när han eller hon vill lätta sitt hjärta eller erkänna möjliga tillkortakommanden. Vi tycker därmed att samverkan borde vara regel snarare än undantag.

Våra informanter berättar att när de anses vara färdigbehandlade, så är det oftast upp till individen själv att ta tag i det fortsatta arbetet kring exempelvis en drogfrihet. I brist på stödjande element i sin omgivning, kan detta bli en övermäktig uppgift och ofta går personen tillbaka till det som känns bekant, som exempelvis missbruket. Rosengren (2003) ger i sin studie uttryck för att individen ofta faller tillbaka in i missbruk igen, då de upplever en drogfri tillvaro som ensam och händelselös. Vi kan känna att detta förfarande kan vara ett slöseri med ekonomiska resurser, då det trots allt är skattemedel som många gånger bekostar en behandling. Det är även slöseri med mänskliga resurser, då vi gör antagandet att det inte är helt smärtfritt att kliva in och ur ett missbruk. Samtidigt så anser vi, precis som Johan, att det är ett givande och tagande som omgärdar eftervården som sådan. Vi anser vidare att det alltid bör finnas en adekvat uppföljning och att ett stöd alltid bör vara kopplat till en behandling, för att förhindra att behovet av en liknande behandlingsinsats uppstår igen. Flera av våra informanter har varit på behandlingshem upprepade gånger, men fallit tillbaka in i missbruket då de blivit utskrivna därifrån. Flera informanter gav i intervjun uttryck för denna rundgång:

"Ett tecken på det är att jag har gått på tolvstegsprogrammet i tolv år också, åkt in och ut och alltid fallit in i missbruket igen på grund av att jag släppte inte min kriminalitet, jag släppte inte mitt, det här kriminella tankemönstret. Jag hade de kriminella värderingarna och det här samtidigt som jag gick och var nykter då. Jag gick och var nykter men jag föll alltid ut igen för att jag började med kriminaliteten. Jag klarade inte av att ta hand om de känslorna som dök upp för att de, jag fick tillbaka ett samvete med det att jag blev av med drogerna." (Kalle)

Kalle berättar att det var en stor chock för honom att komma ut i samhället som nykter och drogfri. Han förstod inte de sociala koderna i samhället, då han aldrig tidigare varit tvungen att ta hänsyn till dem. Han hade endast kunskap om den kriminella världens levnadssätt och uttryckte en avsaknad kring det "normala" sättet att vara. Ett par av informanterna upplevde att de hade trycket på sig att ständigt överprestera för att bli klassad som en "normal" människa. Vi kan tolka det som att när en individ under en längre tid har levt som hemlös och marginaliserad, så krävs det att individen måste arbeta dubbelt så hårt för att komma in i samhället igen och därmed accepteras av andra. Vi tror att det generellt ställs högre krav på exempelvis före detta missbrukare på grund av att de tidigare varit klassade som avvikare. Till skillnad från en "normal" människa, så utsätts missbrukare för en allt högre form av krav och kontroll och eventuella avsteg straffas hårdare, än om vi ser till andra i samhället, vilket även Carlssons (2006) studie visade på. Vi tror att detta fenomen uppstår främst när missbrukaren ska återsocialiseras in i samhället och det ges litet utrymme för några misstag. Anders är visserligen drogfri, men han upplever sitt liv som ett enda stort kaos. Han anser sig vara i

behov av att få en struktur på sin dagliga tillvaro för att klara av sina vardagssysslor. Han upplever dessutom att han är i behov av assistans från en moderlig figur, någon som kan sätta gränser och visa vägen.

”Jag måste lära mig till exempel, gå ut och kasta soporna. Nu har jag 5 kassar sopor i hemma bara för att jag inte orkar gå ner och slänga ett par sopor. Min disk är jättemycket disk. Alltså jag klarar inte av att diska. Det ligger popcorn över hela jävla golvet. Jag klarar inte av ens att dammsuga upp popcornen. Jag har ingen struktur över mitt liv och så har det sett ut, i stort sett hela mitt liv...”(Anders)

Även Kalle nämner detta ämne under sin intervju. Han uppger att det finns vissa hemlösa personer som saknar adekvat kunskap kring vardagslivet och dess sysslor och skulle därför behöva stöd att finna en struktur. Som vi tidigare nämnt så får Kalle medhåll från socialstyrelsen (2009b). Många hemlösa människor har någon form av problem som de behöver vård eller behandling för. Inte alltför sällan yttrar sig dessa problem som psykiska besvär (Börjesson, 2005).

6.2.2.2 Krav

I stort sett alla insatser som ges av socialtjänsten är förenade med någon form av krav. Vi har funnit att upplevelsen av rimligheten i de krav som ställs går att koppla till var informanterna befinner sig i sin livssituation. Johan menar att det kan ses som självklart att vara drogfri på ett behandlingshem och att individen går upp tidigt på morgonen, men menar samtidigt på att det inte alltid är så lätt när en individ har levt som hemlös och/eller missbrukare i många år. Flera informanter vittnar om att när de väl har bestämt sig för en förändring så ställer de upp på det mesta. De informanter som idag har lämnat missbruket bakom sig, kan se logiken i de krav som tidigare ställts. Något de inte kunde se under sin aktiva missbruksperiod.

”... man får ju acceptera att man ska blåsa och lämna urinprov [på boendet]... och... måste visa att jag är drogfri... annars får man inte bo kvar...//... när jag inte hade bestämt mig för att vara drogfri, så tyckte jag det var jävligt förnedrande... men den dan jag accepterade och sa att nä jag ska vara drogfri... så kan dom göra vad fan dom vill tycker jag .. för jag kände.. då var det ingen förnedring då...”(Johan)

De krav som majoriteten av informanterna fann som rimliga, var de krav som får en människa att fungera bättre i samhället. Det var dock viktigt för våra informanter att kraven individanpassades.

”Varje människa är unik på det sättet att de behöver en egen process att gå igenom. Man kan inte använda sig av... (suckar) Man [socialtjänsten] har en mall du är där och där och då ska du göra så och så för det går inte utan man måste vara flexibel när det gäller det här...”(Kalle)

Både Kalle och Johan menar att det är viktigt att inte befria individen från ansvar utan istället ge större ansvar så att personen skall känna delaktighet och kan påverka sin situation. De anser att ju mer ansvar en människa får, desto mer ansvar tar samma person. De krav och regler som våra informanter fann som mest orimliga, var de som inte var att betrakta som logiska och kopplade till situationen som sådan. Dessa krav upplevdes också som stelbenta

och fyrkantiga. Som exempel berättar Peter om att han som vegetarian nekades avokado på ett behandlingshem, med motiveringen att det skulle kosta för mycket.

”Tre avokador kostar 20 spänn i veckan. Det är 80 kronor i månaden, vi säger en hundralapp. Nej, den budgeten, den budgeten. Då gick hela firman, hela [behandlingshemmet] gick i konkurs...//... Att de inte kunde kompromissa och inte ge honom lite avokado som gör allting perfekt. Istället skadade dom människor som har tagit sig tillbaka i livet” (Peter)

Han berättar vidare om en badresa som kontinuerligt ställdes in, då det enbart var två boende som ville åka. Minimigränsen för deltagande och betald färd och inträde på badet, var satt till tre personer. Vile bara två personer bada så fick de bekosta resa och inträde själva. Enligt Peter motiverade behandlingshemmet detta förfarande med att det skulle bli för stor miljöpåverkan om bara två personer åkte, istället för tre. Ett argument som Peter inte riktigt kunde förstå. Han ansåg att det blev minst lika mycket miljöpåverkan om de boende bekostade och genomförde resan själva och trodde att förfarandet snarare handlade om brist på personal och pengar.

Tillgänglighetsteorin beskriver hur olika typer av tjänster och service förmedlas och vem som får tillgång till desamma (Schaffer, Huang, 1975). I det här fallet menar vi att behandlingshemmets regler och dess personal agerar som någon form av grindvakt gällande de boendes tillträde till de aktiviteter som trots allt står på schemat. Genom att vid disken sätta upp föreskrifter för tillgång till exempelvis bad som i regel inte kan uppnås, så menar vi att erbjudandet om gratis bad enbart blir en chimär. Förfogandet över tillgängligheten kan även liknas vid makt på systemnivå som sätter upp de ramar och regler vilka avgör den professionelles och den hjälpsökandes handlingsutrymme (Skau, 2001). Vi kan tycka att behandlingshemmets agerande kan kännas som en aning småaktigt. Syftet med badresan är att de människor som bor på behandlingshemmet, ska få komma ut i samhället och delta i de aktiviteter som de flesta andra kan finna självklara. Vi förutsätter vidare att behandlingshemmet har avsatt personal och resurser just för denna resa och kan därför tycka att den borde genomföras oavsett hur många som visade intresse att delta. Den lojalitetskonflikt som professionella kan brottas med gällande deras plikt att följa verksamhetens regler och budgetramar, i förhållande till deras utrymme att bistå de boende kräver ibland okonventionella åtgärder som tar hänsyn till både de boende och verksamhetens intresse. Genom att inte utnyttja det utrymme som de professionella trots allt besitter så blir makten negativ i sin utformning. Vi hävdar, precis som Skau (2001), att oavsett hur snäva ramar en organisation har, så finns det alltid utrymme för ett enskilt agerande och beslutsfattande.

6.2.2.3 Framtidsvision

Flertalet av informanterna nämner en strävan efter en normalitet som de benämner som ”Svenssonliv” med villa, Volvo och vovve. Normalitet knyts även till en drogfri tillvaro.

”Sedan har jag egna drömmar och mål. Jag har ju det här...(tvekar en aning)... nu skrattar du säkert... villa, vovve och hela den biten. Det som jag en gång i tiden satt och skratta åt folk på en parkbänk när jag satt och knäppte min första öl på morgonen.” (Kalle)

Denna önskan har även Rosengren (2003) funnit i sina studier. Rosengren menar att informanterna i hennes studier förknippar "Svenssonlivet" med frihet från myndigheter och en upplevelse av trygghet. Rosengrens (2003) informanter idylliserar "Svenssonlivet", men kan samtidigt uttrycka att de upplever "Svenssonlivet" som lite tråkigt. Bland våra informanter så framkom det att det fanns en liknande uppfattning. Vi tolkar detta främst som ett allmänmänskligt försvar. Det vill säga att individen tenderar till att nedvärdera det som upplevs vara utom räckhåll. Våra tankar går till ordstävets: "*surt sa räven om rönnbären*" när han inte kunde nå dem. Vi kan även se detta ur en maktaspekt, kopplat till främst pastoralmakt och doxa som sammanhänger med utmärkande sanningsregimer (Järvinen, 2002). Hemlösa personer betraktas i regel som avvikare i förhållande till de som betraktas som "Svensson" i samhället. I sin kontakt med myndigheter blir hemlösa människor ofta kategoriserade och placerade i fack, allt utifrån den generella bild som råder gällande begreppet hemlöshet (Svärd, 1998). Vi tolkar denna tillskrivelse av "Svensson" som tråkiga som en motstrategi. Genom att nedvärdera den kategori som samhället inte anser att de hemlösa tillhör, så kan hemlösa människor ta tillbaka lite av den makt som tidigare gått förlorad.

6.2.2.4 Sammanfattning behandling

När vi ser till behandlingshem så får de flesta ett gott betyg, men flera informanter tycker det saknas alternativ inom behandling och att de borde tillgodose individen och dess behov och intresse på ett bättre sätt. Detta har vi tolkat som att informanterna inte har makten att påverka och därmed görs inte rätt insats tillgänglig. Flera informanter vittnar om att fel insatser ges till fel person och oftast vid fel tillfälle. Informanterna upplever brist på tid i mötet och att hjälpen inte ges när individen ber om den. Detta ser vi återigen som ett tecken på att det är de professionella äger makten att definiera situationen och vad som anses vara det faktiska problemet och när det bör behandlas. Flera av informanterna saknar samverkan, uppföljning och eftervård. De efterfrågar framförallt stöd som fångar upp hela deras komplexa livssituation. Våra informanter vittnar samtliga om att de enbart ser drogfriheten som ett delmål i en lång process. I stort sett alla insatser som ges av socialtjänsten är förenade med någon form av krav. Dessa kan vara svåra att efterleva efter en tid som hemlös. De krav och regler som våra informanter fann som mest orimliga, var återigen de som inte var att betrakta som logiska och kopplade till situationen. Gällande framtiden eftersträvade i stort sett alla våra informanter ett "Svenssonliv", men vägen dit upplevdes ofta som lång och krävande.

6.2.3 Socialtjänsten

Med begreppet socialtjänst menar vi hela organisationen som sådan och har valt att inte särskilja de olika enheterna, såvida vi inte tydligt specificerat detta av en given orsak. När våra informanter har pratat om socialtjänsten har de oftast använt samlingsbegreppet "soc" som vi tolkar som en förkortning på socialtjänst. Därför har även vi valt att använda detta begrepp, dock i utvecklad form.

6.2.3.1 Insatser och stöd

En förutsättning för att få en insats från socialtjänsten är att den behövande faktiskt söker insatsen i fråga (såvida insatsen inte ges i tvingande form). Många utav våra informanter upplevde att de inte ville söka hjälp, då de inte ville vara till besvär eller att de ville klara sig själva. Att vara hjälpbehövande kunde även ses som ett tecken på svaghet. Flera informanter gav även uttryck för att de inte riktigt visste vilken hjälp som fanns att tillgå och heller inte var individen kunde söka det eventuella stödet. Vi upplevde att det var ett par av våra informanter som helt enkelt inte vågade be om hjälp, fastän de var i behov därav. Lisa, Anders och Kalle gav i sina intervjuer uttryck för att de inte efterfrågade någon hjälp, fast av olika anledningar. Lisa ville inte be om hjälp då hon saknade information kring hur hon skulle gå tillväga, medan Anders inte ansåg att det var någon idé, då socialsekreteraren ändå inte lyssnade. I Kalles fall sökte han inte hjälp, då att han ansåg att han inte var värd den. Detta anser vi kan kopplas till tillgänglighetsteorin med sitt tröskelbegrepp. Många gånger når den behövande inte fram till tröskeln av olika anledningar, som bland annat känslor av skam eller stolthet (Schaffer & Huang, 1975). Att inte ens veta vart tröskeln befinner sig, det vill säga den berörda instansen, betraktar vi som ett tecken på att samhällets stöd inte alltid fungerar som avsett. Utifrån ett maktperspektiv kan vi även se detta som ett tecken på informationsmakt. Med informationsmakt menar vi möjligheten till att kontrollera kunskap och känna till spelets regler. Genom att informera selektivt kring vilket stöd som finns att tillgå, samt hur den behövande kan gå tillväga för att få en viss insats så kan de professionella styra vem som söker vad. Att inte informera om de hjälpsökandes rättigheter fungerar även det som en grindvakt som gör att individen inte får tillgång till det den är i behov av.

”Jag vill faktiskt ta tag i mig, men jag vet inte hur man gör...” (Lisa)

Det finns en viss skillnad mellan informanternas upplevelse kring vad som är att betrakta som bra respektive dåligt rörande de insatser och stöd som de resonerar kring. Vi kan dock peka på vissa generella drag i våra informanternas utsagor. Centralt i berättelserna kring goda insatser är relationen mellan hjälpare och den behövande.

”... jag fick inte allt jag ville, men jag blev behandlad med sån respekt...//... så tänkte jag, är detta sant?!” (Gunilla)

Samtliga informanterna menar att relationen med den enskilda socialsekreteraren har en stor betydelse, både som stöd och avseende hjälpens tillgänglighet och utformning. Viktiga inslag som har nämnts av intervjupersonerna och som de tycker utmärker en god relation är först och främst att bli bemött med respekt och sedd som en människa.

”... jag betydde något som människa för honom [socialsekreteraren] och inte bara som klient eller en sifferkombination så... //... folk som jobbar med människor behöver ju ha en bra människokänedom och en bra människosyn... för det värsta som finns tror jag är att bemöta... att man inte är värt nåt så...” (Johan)

Både viss tidigare forskning och våra informanter anser att viktigt att socialarbetaren innehar kvaliteter som tillgänglighet, lyhördhet och empati (Beijer, 2003, Löfstand, Sahlin, 2001).

Vidare är det viktigt att socialsekreteraren har människokänedom, en humanistisk människosyn, flexibilitet och öppenhet. Med flexibilitet och öppenhet, menar informanterna främst, att det finns en öppning för att ibland tänja lite på rigida regler, men även att socialsekreteraren är ärlig med sina avsikter. När Stefan diskuterar kring socialsekreterare anser han däremot att det råder ett alltför stort empatiskt förhållningssätt från socialarbetarnas sida. Han anser att samtalet ges större utrymme än den faktiska handlingen.

"Rent generellt så daltar socionomer med allt. De ska va så förstående...//... men de har ingen större lust att komma hit klockan sex på morgonen och hjälpa mig att bära ved. Går inte. Finns inte med i boken. Men de vill gärna prata om det en stund. Hur det känns. Hur känns det att bära ved?[pratar med tillgjord röst] Jo, det gör ont i händerna och det är kallt...//... Det är på något vis liksom någon verklighetsfrånvänd attityd som socionomerna har. De vill titta på allt, men de vill inte ta i det, in på livet."(Stefan)

Sett ur ett maktperspektiv betraktar vi detta återigen i ljuset av att insatserna inte är anpassade efter den givna situationen och att socialarbetaren har makt att avgöra vad det är som den hjälpsökande har behov av. Vi tolkar det som att de professionella anser att Stefan har ett behov av att prata om och kring sin situation, medan Stefan anser att han behöver ett praktiskt handtag. Vad som anses vara hjälp kan skilja sig markant mellan de hjälpsökande och de professionella (Swärd, 1998). Det som våra informanter ser som socialtjänstens största nackdel är dess stelbenta byråkrati med regler som inte är anpassade till individens situation, behov och att hjälpen tar för lång tid att få. Även Löfstrand, Sahlins (2001) studie visar på ett liknande resultat. De fann att den långa handläggningstiden skapade en utsträckt, oviss väntan för de hjälpsökande. Insatserna som ges upplevs av våra informanter som standardiserade, där det saknas alternativ och individens egen vilja inte beaktas.

"... de [socialtjänsten] har vissa rutor, inrutade system så här... som de måste följa...//... Alltså, även om deras förnuft säger dem att det här är en logisk situation så kan de inte göra det, därför att jag måste tillmötesgå deras krav innan de kan hjälpa mig. Gör inte jag det så, nej då har jag ställt mig utanför och vill inte ha hjälp..." (Stefan)

Anders berättar att han informellt⁴ ansökt om ett behandlingshem, men att han inte fullföljde ansökan då hans handläggare upplyste honom om att den sökta insatsen kostade 70 000 kronor. På grund av den stora kostnaden så kände sig Anders skyldig och ville ej vara till besvär. Enligt 11 kap 1§ i socialtjänstlagen skall socialtjänsten behandla varje ansökan som inkommer, oavsett om ansökan framställs i skriftlig eller muntlig form (SFS 2001:453). Anders har i detta fall inte fått sin ansökan behandlad och har därmed varken fått avslag eller bifall gällande sin förfrågan, vilket vi kan se som ett oriktigt förfarande. I enlighet med tillgänglighetsteorin så blev Anders stoppad på tröskeln. Schaffer och Huang (1975) menar på att varje institution har sina grindvakter i form av olika hinder, som den behövande måste passera för att ställa sig i kön. Dessa grindvakter fungerar som en utsällningsmekanism bland de hjälpsökande, vilket kan leda till att den sökande aldrig får den hjälp som efterfrågats eller ens får lov att ställa sig i kön. I Anders fall har han nått fram till disken, men

⁴ Med informellt menar vi att ansökan inte skett skriftligt till den berörda handläggaren.

socialsekreteraren väljer att inte behandla hans ansökan, men ger samtidigt inget formellt avslag som Anders kan överklaga. Istället så får han Anders att inte fullfölja sin ansökan, genom att få honom att känna sig skyldig. Sett ur ett maktperspektiv så anser vi att detta tydliggör den maktaspekt som råder i mötet mellan de professionella och de hjälpsökande. En socialsekreterare kan ha makten att avstyra en förfrågan så att ingen ansökan inkommer. Detta tillvägagångssätt betraktar vi även som en form av underlåtenhetsmakt, det vill säga att socialsekreteraren väljer att inte agera på den begärda insatsen (Swärd, Starrin, 2006). Genom att socialsekreteraren inte agerar på en förfrågan, så avvisas oönskade eller kostsamma ansökningar kring insatser, redan innan de inlämnats eller behandlats.

Många av våra informanter uppger att de hjälpsökande som har talets gåva och kan manipulera sin socialsekreterare får fler och bättre insatser. Vidare upplever informanterna att de blivit straffade när de varit sanningsenliga i sina avsikter, men belönats när de varit oärliga.

"... det beror på hur jävla duktig du är på att manipulera . Kan du manipulera en socialsekreterare och få henne på din sida så är det jävligt bra. Du får den hjälp du vill ha. Kan du inte manipulera nån så får du fan ingen hjälp asså. Är du ärlig och säger som saker och ting är så får du fan inte hjälp"
(Anders)

Återigen kan vi se detta som en informationsmakt i form av att inneha kunskap kring spelets regler, fast denna gång från de hjälpsökandes sida. Talets gåva är också behjälplig för att passera de grindvakter som finns på vägen till disken. Repstad (1998) menar att i vissa situationer som kan uppstå inom socialt arbete, så kräver ofta besluten en yrkesmässig bedömning. Om en hjälpsökande får ta del av hjälpprocessen och dessutom kan argumentera för sin sak, så kan han eller hon i hög grad påverka det beslut som fattas. Precis som Repstad (1998) menar vi att hela bedömningsprocessen är att betrakta som tämligen rättsosäker och godtycklig, då den hjälpsökande till viss del är utelämnad till bedömarens yrkesskicklighet, välvilja och aversioner, men även utlämnad till sin egen retoriska förmåga. Då ett bistånd inte är en generell rättighet utan en bedömningsfråga, så kan socialsekreteraren avvisa de hjälpsökande som inte bedöms som behövande (Socialstyrelsen, 2003).

Flera utav våra informanter upplever att det finns en brist på tid och resurser i mötet med de sociala myndigheterna. Lövstrand och Sahlin (2001) menar på att det finns en skillnad mellan vad de hjälpsökande faktiskt efterfrågar och den hjälp de får. Detta kan vi utifrån egen erfarenhet, relatera till den uppenbara bristen på tid för den enskilde som speglar en socialsekreterares arbete idag. Upplevelsen av en brist på tid har gjort att våra informanter stundom inte har känt sig lyssnade till eller känt sig delaktiga i den egna förändringsprocessen.

"Det finns inte pengar och det finns inte tid, det finns absolut inte tid. Jag vet socialsekreterare som sitter och har hur jävla många kontakter som helst. Hur ska de hinna med?"(Kalle)

Vi tror att bristen på tid och resurser kan bidra till att det blir viktigt att finna snabba lösningar, vilket i sin tur kan leda till alltför snabba bedömningar. Peter menar på att budgeten ges för stort utrymme och efterlyser ett mer empatiskt förhållningssätt *"det viktiga är empati, det kan inte bara handla om budget."* Den hastiga kategoriseringen av de hjälpsökande kan i

sin tur leda till att socialsekreteraren fattar felaktiga beslut gällande insats, något som både Peter och Emma berättar om. I Peters fall höll det på att kosta honom livet. Både Peter och Emma uttrycker vidare att socialtjänsten sällan ser till konsekvenserna av de beslut de fattar.

De flesta av informanterna berättar om att socialtjänstens bemötande, givande av insatser och beslutsfattande kan variera mellan olika städer, socialkontor och handläggare. Gunilla berättar att hon föll mellan stolarna då hon ville få behandling i en viss stad, där hon inte var mantalsskriven, och var tvungen att ta ärendet upp i länsrätten för att få ett beslut. Där vann Gunilla ärendet och folkbokföringskommunen var tvungen att betala hennes behandling.

"... jag tycker så här att, när en människa känner att det är bättre för mig i den här kommunen, då ska det inte vara tjafs vem som ska betala, utan då ska det bara vara att vilket är bäst för dig..." (Gunilla)

Som en av socialtjänstens grindvakter kan vi se "vistelsebegreppet". Vistelsebegreppet kan förenklat beskrivas som var den hjälpsökande anses ha sin vistelseort (Socialstyrelsen, 2003). Varför detta begrepp kan utgöra en grindvakt är för att den hjälpsökande enbart är berättigad att söka hjälp i den kommun som han eller hon *vistas* i. I vissa fall avser vistelsebegreppet den kommun som individen är folkbokförd i, i andra fall kan vistelsebegreppet avse den kommun där individen faktiskt befinner sig. När den hjälpsökande står på tröskeln för att söka hjälp, kan därmed grindvakten enkelt mota olle i grind, genom att anse att den sökande inte är berättigad att söka hjälp vid den instans som han eller hon befinner sig (Repstad, 1998, Schaffer, Huang, 1975). Denna utsällning sker främst vid socialtjänstens tidsbokning för nybesök. Syftet med denna utsällning tror vi i många fall kan vara för att spara på den egna kommunens eller stadsdelens resurser. Det råder ingen fast definition kring hur detta vistelsebegrepp ska tolkas och det finns ett flertal fall där regeringsrätten har fått tvinga kommuner att ge den hjälpsökande rätten att ens passera tröskeln och ställa sig i kö (Socialstyrelsen, 2003). Hur de enskilda socialsekreterarna väljer att tolka vistelsebegreppet kan vi även se som en form av maktutövning på både system- och organisationsnivå, där socialsekreteraren har möjlighet att ge ett legitimt avslag med hänvisning till organisationens regelverk (Skau, 2001). På frågan om Peter upplevde att han kunde påverka sin situation svarade han:

"Inte... mycket lite. Mycket lite, det är det som är så tråkigt att man inte kan det. Det beror på vilken person man har framför sig... //... Det är som ett litet lotteri. Du måste träffa rätt person. Då kan alla dörrar öppna sig." (Peter)

Emma ställer sig frågande kring bristen på en logisk motivering, då socialsekreteraren gett avslag på en sökt insats. Väl framme vid disken har bedömaren ibland ett tungt, och för den hjälpsökande, negativt beslut att fatta. Enligt Repstad (1998) kan det då vara enklare att hänvisa ett avslag till opersonliga regler och formella lagar. Socialsekreteraren kan exempelvis ge ett informellt avslag med motiveringen att han eller hon skulle vilja hjälpa, men att regelverket inte tillåter detta. Här kan vi återigen även se dilemmat mellan att slitas mellan organisatoriska riktlinjer och resurser samt den hjälpsökandes faktiska behov. Gunilla nämner även att hennes dåvarande socialsekreterare flera gånger brustit i sitt ansvar. Socialsekreteraren hade vid upprepade tillfällen betalat ut det ekonomiska biståndet för sent,

vilket resulterat i att Gunilla vid ett flertal tillfällen inte kunnat betala hyran i tid. Detta resulterade enligt Gunilla, i en onödig stress i en redan pressad situation. Gunilla upplevde socialsekreterarens förfarande som väldigt obehagligt och nedvärderande. Ett par av informanterna uppger att de inte ville be om hjälp, då inte ville vara en börda. Istället kändes det viktigt att själv genomföra en förändring till det bättre och på så sätt tillskriva sig själv ett eget värde i förändringsprocessen. När Kalle bad om en speciell insats i form av behandling fick han avslag. Han valde då att ta itu med sin egen situation vilken löste sig till det bättre. Kalle uttrycker att det var på vinst och förlust, det kunde lika gärna ha slutat illa. Flertalet av informanterna är dock glada över att de har fått flera chanser av socialtjänsten. Att någon trott på dem, inte gett upp hoppet och inte betraktat dem som hopplösa fall.

Även pengar får ett visst utrymme i våra informanternas berättelser. Utöver att vara ett grundläggande behov för överlevnad, så symboliserar pengar även en delaktighet i samhället. Majoriteten av våra intervjupersoner får pengar från samhället, i form av sjukersättning eller ekonomiskt bistånd. Kalle gav uttryck för att det inte var summan på det ekonomiska biståndet i sig, utan den symbolik biståndet stod för som var av betydelse. För honom var biståndet kopplat till hans rättigheter som svensk medborgare, och utan detta bistånd skulle han känt ett ännu större utanförskap under sin tid som missbrukare och kriminell. Kalle menar på att utan den koppling till det svenska samhället som ett ekonomiskt bistånd kan utgöra så hade han blivit ännu mer farlig för samhället och dess medborgare. Vi kan känna att det är väldigt viktigt för hemlösa personer att ha någon form av koppling till det svenska samhället som sådant. Sedan hur denna koppling ser ut tycks spela en mindre roll.

”Egentligen så spelade de pengarna ingen roll...//... hade man tagit bort dem för mig så hade jag känt mig ännu mer utanför...//... Det var väldigt viktigt för mig så att jag skulle upprätthålla min identitet som svensk då liksom och tillhöra det här landet över huvudtaget” (Kalle)

6.2.3.2 Krav

Som vi tidigare nämnt är socialtjänstens olika insatser i regel förenade med olika krav. Flera utav våra informanter berättar att de som aktiva missbrukare och hemlösa hade svårt att se rimligheten i de krav som ställdes på dem. Kring det som omnämns som rimliga krav från samtliga, är de krav som är anpassade till just den unika individens situation och förutsättning. De flesta informanter tycker att socialtjänsten ska ställa krav i samband med en insats, men de ska också hjälpa individen att efterleva dessa.

”... det är ju en balansgång... speciellt att man som socialsekreterare kan vara lyhörd för hur mycket jag orkar med... för om man kommer med ett krav för tidigt så kanske inte jag klarar av det och då skär det ju sig...” (Johan)

Anders menar att när socialtjänsten ställer för höga krav så smyger individen istället, vilket kan resultera i att individen går under. Makt finns ständigt närvarande i alla mänskliga relationer och kan yttra sig i en mängd olika former och skepnader (Skau, 2001). Enligt Skau kan det uppstå konflikter när två olika viljor vill finna utrymme. Socialtjänsten har i egenskap av expert, makten att definiera situationen och dess regler och ramar dikterar villkoren. Den individ som blir utsatt för denna maktutövning kan i sin tur välja att försöka skapa en mer

jämn maktbalans genom att ta till olika motstrategier. Skau menar vidare på att anpassning är en strategi för att bemöta makt. Anpassningen kan dock i sin tur vara bedräglig. Den hjälpsökande kan utåt sett gå med på de villkor som ställs, men har en helt annan inställning i sitt inre. Individerna kan genom denna motstrategi tillskansa sig makt, eller kanske snarare en upplevelse därav, i mötet med socialtjänsten (Skau, 2001). Detta försvar väljer vi att kalla skenanpassning. I våra intervjuer var skenanpassning en vanlig förekommande försvarsstrategi mot den makt som de upplevde att socialtjänsten utövade mot dem. Flera informanter gav uttryck för att de har gjort det som krävdes för att få ekonomiskt bistånd. Dessa måsten betydde i vissa fall mycket arbete. Mer arbete än vad utförandet av det faktiska kravet hade fordrat.

”Jag ljög ju och manipulerade. Jag kom med papper alltså, arbetsgivar... förfalskade arbets [givarintyg]. Jag höll ju på hela tiden. Det hade varit mycket enklare att gått ner och sökt ett jobb och fått ett nej. Nää, men jag gick in i det där och jag var ute och skruva, skrev falska intyg här. Det blev ju mer jobb.” (Kalle)

En annan strategi som vi fann hos våra informanter, för att bemöta kravet från socialtjänsten på vara aktivt arbetssökande, var att söka de arbeten som informanterna redan innan visste att de aldrig skulle få. Detta kan vi tolka som att kravet på att en individ måste vara arbetssökande för att vara berättigad till ekonomiskt bistånd i vissa fall inte fungerar som avsett. I en tvingande myndighetsutövning gentemot en enskild, ofta för dennes eget bästa, ställs verkligen pastoral makt och hjälp på sin spets och dubbelheten i det uppdrag den professionelle utför blir oerhört påtaglig (Järvinen, 2002, Skau, 2001). Vid tvång fräntas individen sina möjligheter att påverka sin situation. En motstrategi mot tvingande åtgärder som vi fann under våra intervjuer, var att frivilligt gå med på socialtjänstens begärda insats. Kalle uttryckte det, att han som aktiv missbrukare, aldrig var så motiverad till förändring som när det drog ihop sig till tvingande insatser.

”Hela tiden när det drog ihop sig till ett LVM⁵ eller drog ihop sig... Då var jag villig. Alltså det var ju för att klara mig själv hela tiden.” (Kalle)

Vi tolkar det som att Kalles motstrategi var ett sätt att vända socialtjänstens negativa maktutövning, till en för honom positiv makt i form. Vi tolkar Kalles agerande som en form av kompetens som hjälpsökande, där individen hanterar myndigheters regelverk på ett kreativt sätt i syftet av att tillskansa sig fördelar (Skau, 2001). Anders valde en annan motstrategi för att bemöta makten i relationen. Genom att inte ställa några krav på socialtjänsten, så ställde socialtjänsten heller inga krav på Anders. Även detta kan vi tolka som en skenanpassning. Genom att framstå som den nöjda och goda hjälpsökande, så tilldrar man sig inte någon uppmärksamhet och det ställs heller inga direkta krav på individen från socialtjänstens sida. Även Lisa hade en liknande strategi då hon var rädd att svika sin socialsekreterare. Lisa upplevde sin socialsekreterare som bra, men genom att inte be denne om hjälp så ställdes det

⁵ LVM, Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. Lagen omfattar möjligheten att under vissa förhållanden vårda en vuxen missbrukare mot dennes vilja. Tvångsvårdens syfte är att ”motivera” missbrukaren till en fortsatt frivillig vårdinsats för att bli av med sitt missbruk (www.socialstyrelsen.se).

heller inga krav på Lisa och därmed gjorde hon ingen besviken kring om hon skulle misslyckas med det överenskomna.

”Hon är bra, men jag är ju den människa som sviker människor hela tiden för min förbaskade fylla också, jag dricker och då blir jag en svikare.” (Lisa)

Beijers (2003) studie visar på samma förhållningssätt. Beijers informanter upplevde kontakten med den enskilda hjälparen som bra, men kände samtidigt att de svek hjälparen då de exempelvis inte klarade av att hålla sig drogfria. Något som vi fann i vårt empiriska material var att ett par informanter vittnade om avsaknaden av krav i förhållande till given insats. Som Emma uttrycker det med en ironisk underton:

”Så snabbt de fick veta att jag var missbrukare så stängdes alla krav på mig av. Och det är ju rätt fantastiskt, så får man pengar.” (Emma)

Detta är något som vi kan tycka är att betrakta som lite underligt. Vi har en förståelse för att Emma inte har krav på sig att vara arbetssökande, men anser att kraven istället borde omformuleras till att exempelvis omfatta krav på drogfrihet. Även Johan tycker att drogfrihet är ett rimligt krav, då individen uppbär ekonomiskt bistånd. Vi kan tolka avsaknaden av krav som att socialtjänsten har gett upp gällande Emma och hennes missbruk. Vi kan även se det som ett tecken på underlåtenhetsmakt. Underlåtenhetsmakt kan yttra sig i att när en socialsekreterare inte vet vad de ska göra, kan det resultera i att de inte gör något alls i tron om att problemet kan lösa sig självt (Svärd, Starrin, 2006). Emma tolkar själv avsaknaden av krav som ett tecken på att socialtjänsten gör sig beredda att ta till tvingande åtgärder i form av LVM.

De krav som våra informanter upplever som orimliga är främst, i de fall där individen saknar kunskap eller förmåga till att leva upp till de krav som ställs. Både Kalle och Gunilla menar att vissa individer helt saknar de förutsättningar som krävs i förhållande till de krav som ställs.

”Lätt för en socialsekreterare att sitta och säga, ja, han ska lämna ett urinprov under tre månader när man sitter och är bostadslös. Och så ska man lämna ett urinprov i tre månader och så vilka vänner har man att vända sig till under den här tre månaders perioden? Vart ska man ta vägen? Jo, jag får bo hemma hos Nisse Kanyl på den soffan och det enda han gör är knarkar...” (Kalle)

Att ställa för höga krav som individen inte klarar av att leva upp till kan vi återigen se i ljuset av pastoralmakt, där den professionella definierar vad som anses vara bäst för individen (Järvinen, 2002). Vi tolkar det som att de professionella inte involverar individen utan utgår från sin egen syn på problemet och utövar sitt tolkningsföreträde (Skau, 2001). Vilket kan resultera i att de krav som ställs inte är anpassade till människans situation och förmåga.

6.2.3.3 Framtidsvision

Socialtjänsten ges inget utrymme gällande framtiden i våra informanters utsagor. Detta kan vi tolka som en strategi för att återta makten över sitt eget liv och leverne. Att vara hemlös innebär ofta att stå i beroendeställning kanske framförallt gentemot de sociala myndigheterna. Vi tolkar detta som att våra informanter önskar vara självständiga och ha friheten att

bestämma över sina egna liv utan hjälpapparaters krav och kontroll. Även Rosengrens (2003) informanter delar denna uppfattning.

6.2.3.4 Sammanfattning socialtjänst

För att få tillgång till en insats så är individen ofta tvungen att söka densamma. Flera av våra informanter uppgav att de inte ville söka hjälp av olika anledningar. Relationen till socialsekreteraren en viktig betydelse, både avseende hjälpens tillgänglighet och utformning. Det som upplevs som socialtjänstens största nackdel är dock dess stelbenta byråkrati med standardiserade rutiner som inte är individanpassade och tar för lång tid att få. Insatserna som ges upplevs som kortsiktiga, där det saknas alternativ och individens egen vilja inte beaktas. Flera informanter uppger de som har talets gåva och kan manipulera sin socialsekreterare får fler och bättre insatser. Bedömningsprocessen är att betrakta som tämligen rättsosäker och godtycklig, då den hjälpsökande till viss del är utelämnad till bedömarens yrkesskicklighet, välvilja och aversioner. Det tycks finnas en konflikt i socialtjänstens agerande gällande att slitas mellan organisation och hjälpsökande, någots om vi tror kan härledas till makt, handlingsutrymme och tillgänglighet. Flertalet av informanterna är glada över att de har fått flera chanser av socialtjänsten. De flesta informanter tycker att socialtjänsten ska ställa krav i samband med en insats, men de ska också hjälpa individen att efterleva dessa. Något som vi fann som märkligt i vårt empiriska material var att flera informanter vittnade om avsaknaden av krav i samband med given insats. Den individ som blir utsatt för maktutövning kan i sin tur välja att försöka skapa en mer jämn maktbalans genom att ta till olika motstrategier. Makt kan både ha positiva och negativa inslag. Negativ makt kan ta sig uttryck i förtryck, översitteri och berövande av klientens handlingsutrymme medan positiv makt kan yttra sig i form av styrka, information, kontroll och möjligheter. Många av våra informanter anser att socialtjänsten och samhället har bra medel och insatser att tillgå, men att de ofta utnyttjas på fel sätt. Pengar får ett stort utrymme i våra informanters berättelser. Utöver att vara ett grundläggande behov för överlevnad, så symboliserar pengar även ett deltagande i samhället och utgör en koppling till detsamma.

6.2.4 Andra aktörer

Under rubriken andra aktörer har vi främst samlat de instanser och grupper som våra informanter kommit i kontakt med utöver socialtjänsten. Som en annan aktör har vi även valt att betrakta informanterna själva, då vi anser att de är de egna aktörerna i sina liv. Vi känner att begrepp som insatser och stöd kan kopplas till samhällets alla människor vare sig individen är att betrakta som hemlös, missbrukare eller en vanlig Svensson.

6.2.4.1 Insatser och stöd

De flesta utav våra informanter har kontakt med olika frivillighetsorganisationer och dess verksamheter för hemlösa samt självhjälsgrupper såsom NA och AA⁶. Många upplever dessa som ett bra stöd i sin livssituation. De informanter som har lagt missbruket bakom sig anser att självhjälsgrupperna har försett dem med de verktyg de behöver för att bibehålla sin nykterhet. Självhjälsgrupperna fyller även funktionen av en kontrollinstans i form av grupstryck och vänskapsallianser. Dessa grupper är viktiga för de flesta av våra informanter vilket vi tolkar som vikten av att ingå i ett större sammanhang och känna gemenskap. Johan, Gunilla och Kalle berättar om betydelsen av dessa grupper och de vänskapsband de knutit genom dessa verksamheter. De anser att de utan detta stöd förmodligen fortfarande hade befunnit sig i missbruket.

”... men jag behöver naturligtvis mina vänner som jag har runt omkring mig plus programverksamheten och jag går ju på NA fortfarande. Jag går på två möten i veckan, det är mer regelbundet liksom. Det kommer jag behöva säkert resten av mitt liv...” (Kalle)

En som fann självhjälsgrupper som negativa var Anders. Han tyckte att det som berördes under dessa möten var ett ”jävla hyckleri” och att de på mötet aldrig pratade om drogfrihetens negativa sidor. Han menar att det borde diskuteras mer om missbrukets mörka sidor, det vill säga, det tragiska med att människor ”supit bort sina liv”, samt att de borde lyfta upp boendeproblematiken, eftersom många som deltog i självhjälsgrupperna fortfarande saknade egen bostad. Istället fann Anders stöd hos de verksamheter som anordnades av olika frivillighetsorganisationer. Även Lisa tycker att de verksamheter som är organiserade för hemlösa människor är betydelsefulla. Lisa berättar om en kravlös gemenskap där hon får lov att bara vara.

”Om man kommer hit en dag, så behöver man bara vara här liksom... Jag kan sjunga och ha mig... sjunga i kören och det...” (Lisa)

Att söka sig till gemenskapen i frivilliga verksamheter och självhjälsgrupper tolkar vi som en strategi som individen använder att återta makt och kontroll över sitt eget liv och situation, både på ett individuellt och på ett kollektivt plan. Genom detta agerande slipper individen myndigheternas grindvakter samt utsattheten för en annan människas bedömning. Vi tror att eftersom kontakten med frivillighetsorganisationer och deras verksamheter samt självhjälsgrupper är frivillig och så upplevs den därför som mindre påtvingad, än vad kontakten med socialtjänsten tenderar att utgöra. Swärd (2008) menar att individer sällan upplever att frivillighetsorganisationer besitter makt i samma utsträckning som socialtjänsten. Sett ur ett maktperspektiv så kan vi tolka det som att informanterna anser att motprestationer och kontroll ges mindre utrymme i en frivillighetsorganisation (Swärd, 2008). Denna uppfattning tolkar vi vidare som att individen får en känsla av egenmakt. När individen själv kan välja sitt deltagande eller agerande så utövar individen makt. Makten kan förvisso ses

⁶ Anonyma alkoholister är en världsomfattande självhjälsgrupp för de människor som önskar sluta dricka. AA är självständigt och har ingen anknytning till någon religion, institution, myndighet, behandlingshem eller annan rörelse av något slag (www.aa.se).

som trivial, med det kan ändå betyda mycket för den enskilde att ha möjligheten att göra sina egna val. Vi kan koppla denna makt till individens behov av autonomi, det vill säga att sätta upp sina egna mål och sin egen agenda utan påverkan från andra. Makten i att se sig själv som autonom ligger i att inte betrakta sig själv som ett offer (Svärd, 2008).

I betraktelsen kring samhällets stöd tycker Emma att det är en paradox att det finns en vårdcentral för hemlösa personer, när det inte borde finnas hemlösa människor i Sverige. Nu när det har konstaterats att hemlöshet existerar menar både Emma och Johan att samhället borde underlätta för dem som saknar ett hem genom att exempelvis erbjuda möjligheter till att duscha och tvätta kläder till en rimlig kostnad.

"... men de skulle kunna bygga upp det så det blev lite lättare och vara hemlös i alla fall, på något sätt. Så man i alla fall kunde hålla sig till det som är samhällets krav och det är VVS. För det är det svåraste, att hålla sig ren och fräsch..." (Emma)

6.2.4.2 Krav

Många av våra informanter upplever och har höga krav på sig själva i samband med drogfriheten. Som Kalle uttrycker det så får han arbeta hårt med sig själv varje dag. Han upplever ansvarstagandet som vägen till frihet och en egenmakt med kontroll över sitt liv. Här kan vi återigen se behovet av att återta makten över sitt egna liv. Även Anders ställer höga krav på sig själv, men dessa har ett inslag av en mer negativ karaktär, då han ibland har svårt att leva upp till dem. På frågan kring varför han ställer dessa höga krav på sig själv blir svaret: *"För att jag ska vara så jävla duktig"*. Detta kan vi koppla till det allmänmänniska behovet att bli accepterad och bekräftad av andra. De höga kraven kan även relateras till att flera informanter upplever att de måste arbeta dubbelt så hårt för att betraktas som hälften så bra som övriga människor i samhället. Flera av informanterna känner att både anhöriga och vänner ställer ett krav på drogfrihet. Kravet upplevs inte alltid som uttalat, utan kan yttra sig som en känsla kring att inte vilja svika eller göra andra ledsna genom att återgå i ett missbruk.

"... men sen är det ju min fru, hon tycker det är jättetråkigt om jag super eller knarkar... och NN som jag pratade med alldeles nyss, han frågar; hur går det? Han vet att jag har varit på [en vårdande instans]... så jag har ju ett kompistryck ifrån NA och AA- medlemmarna som är kanon... för det är ju inte bara ett tryck utan det är ju ett stöd också..." (Johan)

När vi ser till andra aktörer har Gunilla, Johan och Kalle uttryckt att de upplever länsstyrelsens krav kring drogfrihet för att få ett lämplighetsintyg till körkort till före detta missbrukare som högst rimligt. Den positiva känslan kring att få ett lämplighetsintyg utfärdat tolkar vi som mycket mer än själva intyget. Att från en myndighets sida bli betraktad som *lämplig* tolkar vi som ett bevis på en normalitet, det vill säga, ett bevis på att vara som alla andra människor och att tillhöra samhället i stort. Att tillhöra samhället innebär också en väntan och tålamod.

"Jag har varit spärrad ...//... för att få börja ta mitt körkort så igår så ringde jag till läkaren och fick ingen tid förrän i [nämner en månad långt fram i tiden] för att gå och lämna urinprov då, men jag har fått från länsstyrelsen att det är okej att jag går och tar ett körkort igen och det har jag inte haft sedan [mitten av 90-talet]. Det är såna här saker jag får böta i efterhand. Hade det varit gamla Kalle så

hade jag ringt ner, men era jävla pissluffare, jag ska komma imorgon här nu, jag ska lämna urinprov nu för jag ska ha det här körkortet nu va.” (Kalle)

En annan aktör som ges ett visst utrymme är kronofogden. Flera av våra informanter betalar fortfarande rent ekonomiskt för sitt forna liv. Johan som uppbär sjukersättning anser att kronofogdens förfarande är paradoxalt, ”*staten tar med ena handen och ger med andra...*”

6.2.4.3 Framtidsvision

Vägen till det framtida målet upplevs vara lång och kräver ett hårt arbete med sig själv varje dag. Flera av informanterna nämner tid som en viktig del i processen. Att komma tillbaka in i samhället efter ha levt som hemlös är förknippat med stora svårigheter enligt flera av våra informanter.

”Alltså, lika långt som jag går in i skogen, lika lång väg är det ju ut ur den där skogen.” (Kalle)

Flera informanter vill gärna ha någon form av sysselsättning eller arbete där de kan få ett sammanhang och känna delaktighet och gemenskap. Flera av intervjupersonerna uppgav att en sysselsättning var viktig för identiteten. Då vi anser att arbetslinjen i stort sett är genomgående i betraktelsen kring den förpliktelse som den enskilde medborgaren har gentemot samhället, så finner vi en förståelse för denna önskan. Emma tycker att det är jobbigt att leva på samhället och vill därför gärna återvända till skolbänken. Hon har en önskan att ”*komma ut och sitta bland vanligt folk, utan att känna sig annorlunda*”.

En annan viktig aspekt som lyftes upp i sammanhanget var att känna sig behövd av andra. Många av våra informanter nämner även att de inför framtiden har en önskan kring att hjälpa andra människor som befinner sig i utsatta situationer. Detta kan vi ur ett maktperspektiv se som en strategi kring att ta sitt eget, av professionella, ansedda tillkortakommande och omvandla det till sin egen tillgång. Därmed blir det tidigare, enligt samhället, avvikande beteendet att betrakta som en resurs i arbetet med att hjälpa andra hemlösa människor. Kalle uttryckte tydligt att han genom att arbeta för andra utsatta på det sättet kunna försona sig med sitt förflutna.

”Sen har jag en massa saker med mig i min ryggsäck som jag bär omkring på, men det betalar jag av hela tiden ...//... Jag gör aldrig om de här sakerna något mer, dessutom tar jag människor från gatan och försöker att hjälpa dem, så att de inte heller ska göra de här sakerna. Jag gottgör ju varje dag...” (Kalle)

Relationen ges en central betydelse gällande vägen till det framtida målet. Familj, vänner, barn och husdjur ses som ett viktigt stöd i förändringsprocessen. Det finns även en önskan av att ha en egen familj, även om några av våra informanter upplever sig ha vissa svårigheter i att se hur detta skall förverkligas och även att se sin egen roll i ett familjesammanhang. Vi tolkar det som att det kan vara svårt att träda ur sin gamla identitet som exempelvis hemlös människa eller missbrukare och inträda i en ny roll. Vi tror även att det kan finnas en stor rädsla för eventuella misslyckanden eller avfärdanden. Flera informanter vittnar om en lång väg tillbaka till vad de upplevde som ett ”normalt” liv och berättar att det kan vara svårt att finna sin plats i samhället igen. Många informanter berättar om en hård kamp med både sig

själva och sin omgivning för att finna en väg tillbaka och hitta sig själv. Detta anser vi gör den egna personen till en viktig aktör i förändringsprocessen. Majoriteten av informanterna nämner att bli drogfria eller bibehålla sin drogfrihet är att betrakta som en viktig faktor i förhållande till det framtida målet. På frågan kring hur Lisa ser sin framtid svarade hon:

”Det skulle vara det, att jag blir nykter helt enkelt, det tror jag, helt nykter. Det att jag mår lite bättre utan brännvin och... Känna att jag blir människa igen.” (Lisa)

Att känna sig som människa igen är ett ämne som berörs under flera intervjuer. Vi tolkar det ur en normalitetsdiskurs, där andra aktörer har haft makten att utesluta våra informanter på grund av att de inte agerat i enlighet med samhällets praxis och normer. Återigen kan vi se att det från livet som hemlös människa är en lång väg tillbaka till det som samhället definierar som ”normalt”. Normalitetsdiskursen kan vi se ur både strukturell, intentionell och relationell aspekt (Swärd, Starrin, 2006). Strukturellt synsätt berör främst strukturerande förhållanden och berör maktfördelningen i samhället. Som hemlös människa så anser vi att tilldelningen av makt är ytterst begränsad, vilket även Socialstyrelsen (2008a) menar på. Strukturell makt avser även tillgång till maktresurser samt positionen i klasstrukturen mellan olika individer i ett samhälle. Vi anser att vara hemlös människa innebär till stor del att vara marginaliserad i samhället. I det intentionella synsättet knyts makten till den handlingsaspekten som betonar individer, deras intentioner och viljor som handlande subjekt (Swärd, Starrin, 2006). Här kan vi återigen se marginaliseringens effekter då hemlösa människors röster inte görs hörda. Det relationella maktbegreppet bygger på antagandet att makt är ständigt närvarande i mänskliga möten och sociala sammanhang (Swärd, Starrin, 2006). Maktaspekten är inget vi kan bortse från, vare sig vi vill eller inte, den finns inneboende i relationerna och verkar ständigt i det mänskliga samspelet (Skau, 2001). Det framstår som viktigt för våra informanter att i framtiden ta tillbaka makten över den egna identiteten. Detta tolkar vi som att det finns ett behov av att definiera sig själv utifrån hur informanterna själva väljer att betrakta sig och därmed återta tolkningsmakten från de professionella. Vi ser även ett behov av att särskilja nu och då hos de informanter som lämnat hemlösheten och missbruket bakom sig. Detta ser vi som en naturlig del i förändringsprocessen, där individen vill lägga det gamla livet bakom sig, som han eller hon inte identifierar sig med i nutid.

Socialtjänsten ges som tidigare nämnt, inget utrymme i informanternas utsagor kring framtiden och vägen dit.

6.2.4.4 Sammanfattning andra aktörer

De flesta utav våra informanter har kontakt med olika frivillighetsorganisationer med sina verksamheter för hemlösa samt självhjälpgrupper och upplever dem som ett gott stöd, gemenskap och känslan av att ingå i ett sammanhang. Självhjälpgrupper utövar kontroll i form av grupptryck, men ställer inte samma krav och deltagandet är frivilligt. Deltagandet i dessa grupper tolkar vi som en strategi till egenmakt och autonomi. Många av våra informanter upplever och har höga krav på sig själva i samband med drogfriheten. Många av de informanter som lämnat hemlösheten och missbruket bakom sig menar att det är svårt att anpassa sig till en drogfri tillvaro, då man trots drogfriheten identifierar sig med sitt tidigare

liv och dess sätt att förhålla sig. Att känna sig som människa igen och finna sin plats i samhället är ett ämne som berörs under flera intervjuer. Vi tolkar det ur en normalitetsdiskurs, där andra aktörer har haft makten att utesluta våra informanter på grund av att de inte agerat i enlighet med samhällets praxis och normer. Vi fann att länsstyrelsen var en aktör av viss betydelse, gällande den framtida samhörigheten till samhället. Att få ett lämplighetsintyg för att få ta sitt körkort betraktades som ett kvitto på "normalitet". Vi diskuterade även normalitet ur en strukturell, intentionell och relationell aspekt i förhållande till hemlösa människor. Vi ser ett stort behov hos våra informanter av att återta makten över den egna identiteten, det egna livet och göra den framtida goda tillvaron tillgänglig utan trösklar, köer eller diskar.

6.3 Sammanfattande resultat

Vi har genomfört 7 stycken kvalitativa intervjuer med totalt 8 informanter i syftet av att undersöka vad hemlösa personer vill, utifrån sin livssituation. Ambitionen är att låta hemlösa människor få berätta hur de uppfattar att eventuellt stöd och insatser bör utformas samt vilka eventuella krav socialtjänsten och andra aktörer bör kunna koppla till det som erbjuds. Vi hoppas att vi genom vår studie kan skapa en större förståelse hos professionella för och kring hemlösa personers livssituation, önsknings och behov. Vi har valt att redovisa resultatet från vår insamlade empiri utifrån våra ursprungliga frågeställningar, *Vad vill en hemlös människa utifrån sin livssituation? Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas? Vilka krav anser den hemlöse personen att socialtjänsten och andra aktörer har för rätt att ställa i samband med givet stöd och insats?* Vi har valt att bara peka på de generella drag vi funnit i vårt insamlade material för att *enbart* lyfta upp våra informanternas *egna* röster.

6.3.1 Vad vill en hemlös människa utifrån sin livssituation?

Det mest centrala vi har funnit i vår studie kring vad en människa vill utifrån sin livssituation kan sammanfattas i fem punkter. För det första så vill de ha ett eget permanent boende. För det andra så vill de ha någon form av sysselsättning, gärna inom de fält där deras unika egenskaper och erfarenheter kan tas tillvara. För det tredje så finner vi en stor önskan kring ett "svenssonliv" och att därmed bli betraktad som "normal" igen. För det fjärde vill de flesta (för)bli drogfria. För det femte önskade ingen av våra informanter någon framtida kontakt med socialtjänsten.

6.3.2 Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas?

Det vi funnit viktigt gällande hur stöd och insats bör ges enligt våra informanter är följande: För det första så ska de insatser som ges vara individuellt anpassade och situationsbundna. Insatserna skall spegla individens intresse, förmåga och behov och vara flexibelt utformade utifrån ett salutogent långsiktigt helhetsperspektiv. För det andra så är tidsaspekten viktig gällande motivation till förändring. Insatsen eller stödet bör därför ges när det efterfrågas och inte vid ett senare tillfälle, då den hjälpsökande inte har samma motivation till förändring. För det tredje så ska socialtjänsten insatser och stöd omfattas av ett konsekvent agerande, där den personliga relationen, möjlighet till påverkan och samarbete ges en central betydelse. För det fjärde så finns det en önskan kring att särskilja boendeproblematiken, från eventuell annan

problematik vid given insats. För det femte bör alla insatser kring boende ges i form av ett långsiktigt *eget boende*, då ingen av informanterna efterfrågar kollektiva tillfälliga boendelösningar.

6.3.3 Vilka krav anser den hemlöse personen att socialtjänsten och andra aktörer har rätt att ställa i samband med givet stöd och insats?

De krav som våra informanter anser att socialtjänsten samt andra aktörer har rätt att ställa är följande: För det första är alla krav som får individen att fungera bättre i samhället att betrakta som legitima. Kraven bör dock vara individ- och situationsanpassade. För det andra bör den som ställer krav på hjälpsökande, även ha skyldigheten att stödja individen kring att efterleva de krav som ställs. För det tredje upplever våra informanter att de krav som självhjälpgrupper, anhöriga och bekanta ställer kring drogfrihet, är förenat med gott stöd och därmed upplevs kraven som berättigade. För det fjärde är de krav som ställs av länsstyrelsen kring drogfrihet, i samband med lämplighetsansökan till körkort, att betrakta som rättmätiga, då våra informanter anser att individen inte ska framföra fordon i påverkat tillstånd. För det femte så anser informanterna att det är befogat att ställa krav på att individer är drogfria på ett drogfritt boende.

7. Avslutande diskussion

Vår studie syftar till att undersöka vad hemlösa människor vill utifrån sin livssituation. Ambitionen har varit att låta hemlösa människor få utrymme att berätta kring hur de uppfattar att eventuellt stöd och insatser bör utformas, samt vilka eventuella krav samhället bör kunna koppla till det stöd och insatser som erbjuds. De resultat som vi funnit i vår studie tillstyrks till stor del av den tidigare forskning vi studerat. Vi har inte funnit några spektakulära eller avvikande resultat och det i sig finner vi mycket märkligt. Varken hemlöshetsproblematiken eller den forskning som omgärdar hemlöshet är något nytt fenomen och i stort sett samtliga studier sedan mitten av 1800-talet pekar på samma resultat. Hemlöshetsproblematiken kan lösas med fler bostäder (Svärd, 2008). Socialstyrelsen kommer inom kort att presentera en sammanställning kring den kunskap som de har funnit kring hemlöshetens orsaker och omfattning (www.socialstyrelsen.se). Socialstyrelsen har, i samarbete med boverket och andra aktörer, vid ett flertal tillfällen gjort kartläggningar kring hemlöshetens omfattning. Socialstyrelsen har även de, utifrån dessa kartläggningar, konstaterat att det finns hemlösa människor, men även funnit ett samband mellan antalet hemlösa människor och den bostadsbrist som råder (Svärd, 2008). Socialstyrelsens syfte med dessa kartläggningar är att genom kontinuerliga uppföljning, skapa ett effektivt arbete gentemot hemlöshet (Socialstyrelsen, 2008b). Vi säger istället, bygg fler lägenheter. Om nu syftet med dessa kartläggningar är att finna på en lösning kring hemlöshetsproblemet, så kan vi tycka att det är mycket märkligt att det istället för bostäder skapas exempelvis i Göteborg, en vårdcentral enbart för hemlösa människor. Betyder det att vi som samhälle accepterat att det existerar marginaliserade grupper i samhället? Om nu så är fallet, så vill våra informanter väldigt gärna att samhället tillhandahåller möjligheter för hemlösa människor, till att bland annat tvätta

kläder och hålla sig rena. Utifrån ett maktperspektiv så kan vi se denna brist på att vidta åtgärder för att underlätta för de människor som lever som hemlösa, som en demonstration av underlåtenhetsmakt. Det är samtidigt en demonstration av pastoralmakt, där andra personer, än de hemlösa människorna, har makten att avgöra vad som bör diskuteras avseende hemlöshetsfrågan och dess lösning. Swärd och Starrin (2006:256) menar på att;

”Kommunalpolitiker kan visa underlåtenhet av rädsla för att fläcka välfärdsfasaden. Varför är tanken om ett soppkök i socialtjänstens regi så främmande...//... när det finns människor i välfärden som varken får hjälp, kan äta sig mätta eller har någonstans att bo?”

Det mest centrala önskemål som våra informanter gett uttryck för var en önskan om ett eget permanent boende. De uppger att bristen på boende är att betrakta som huvudorsaken till varför de är hemlösa. En orsak till hemlöshet är att det råder en brist på bostäder menar Sahlin (2007) bland annat ligger i att det skett en förskjutning på dagens bostadsmarknad, när hyresrätter ombildas till bostadsrätter. Då de allmännyttiga bostadsbolagen inte expanderat i samma utsträckning, så får de grupper som inte är att betrakta som kapitalstarka, allt större problem med att finna ett boende (Sahlin, 2007). I enlighet med tillgänglighetsteorin så exkluderas vissa grupper i samhället från det som är att betrakta som en lagstadgad rättighet för alla medborgare, det vill säga rätten till bostad (Schaffer, Huang, 1975, SFS 1974:152 RF 1kap 2§, SFS 2001:453, SoL 4kap 1§). Vi tror att de som saknar kapital eller andra tillgångar varken kan hyra eller köpa en bostad på den reguljära marknaden och tvingas därmed in på den sekundära bostadsmarknaden, där boendet i regel är förenat med krav och kontroll, vilket i sin tur inte passar alla människor. När vi ser till regeringens strategi för att motverka hemlöshet så anges, att alla ska ha rätt till tak över huvudet, men denna rätt tycks dock inte omfatta rätten till ett eget boende, utan kan istället tillgodoses i form av exempelvis, en tillfällig härbärgesplats som vanligtvis beviljas av socialtjänsten för en eller ett par nätter (Swärd, 2008). Genom att inte precisera begreppet bostad, anser vi att regeringen gör det lätt för sig och förlägger istället de problem som omgärdar bostadsbristen på kommunens och socialtjänstens bord. Det finns alltså både ett individuellt och ett samhällsligt perspektiv på de problem som omgärdar hemlöshetsfrågan, vilket kan resultera i att hemlösa människor faller mellan stolarna (Börjesson, 2005). Vi vill hävda att oavsett vilket perspektiv vi som medmänniskor antar, så handlar det i grunden om människor som behöver hjälp. Vi anser inte att det känns förenligt med vår välfärdsstat att människor skall tvingas leva på gatan. Vi anser att det är paradoxalt om lösningen på hemlösa personers livssituation står att finna i ett eget boende, men att det samtidigt inte finns tillgång till egna boenden. Samtidigt undrar vi på vems bord ansvaret för denna paradox ligger?

Många av våra informanter vittnar om att socialtjänsten ofta ger fel insats, till fel person och vid fel tillfälle. Våra informanter har gett uttryck för att de upplever en kortsiktighet, ojämlikhet och en oförmåga att påverka de insatser som ges. Insatserna upplevs inte som individ- eller situationsanpassade. Sett ur tillgänglighetsteorin tolkar vi detta agerande som en bieffekt av den byråkratiska administrativa organisationen och dess behovsprövning och prioriteringshierarki. Upplevelsen av ojämlikheten anser vi speglar de bedömningar och

prioriteringar som sker i tillgänglighetsteorins alla steg, där vissa hjälpsökande avvisas, får vänta eller beviljas den sökta insatsen. Regler, normer och den enskilda tjänstemannens bedömning kan inom dessa organisationer fungera som grindvakter som kan stoppa individen vid tröskeln, kön eller disken (Repstad, 1998). Vi har även valt att betrakta detta förfarande som pastoral- eller underlåtenhetsmakt (Järvinen, 2002, Swärd, Starrin, 2006). Utifrån dessa maktperspektiv så besitter den professionelle makten genom att kunna kontrollera information och kunskap. Vidare så har den professionelle möjligheten till att kontrollera, när, var och hur en insats skall göras tillgänglig eller ej. Beslut blir därmed utlämnade till den enskilde professionelles bedömning och definitionsmakt, vilket resulterar i att besluten kan bli godtyckliga, då den professionelles yrkesskicklighet, välvilja och aversioner vägs in i bedömningen. Även viss tidigare forskning visar att det finns brister i hjälpgivandet. Vissa informanter i Löfstrand och Sahlins (2001) studie har till och med gett uttryck för att de tycks skönja ett mönster gällande socialtjänstens nekande till en sökt insats, för att socialtjänsten, vid ett senare tillfälle, tvingar den hjälpsökande till densamma. Studiens resultat visar även på att ett flertal informanter upplevde att deras problem och behov av stöd inte matchade de insatser som erbjöds, då deras behov av hjälp bedömdes som alltför små eller alltför stora. Därmed begränsades även informanternas möjligheter till att få eller påverka den sökta insatsen. (Löfstrand, Sahlin, 2001).

Våra informanter anser även att de krav som socialtjänsten ställer i samband med given insats bör vara individ och situationsanpassade. De anser vidare att den som ställer krav bör ha skyldigheten att stödja individen kring att efterleva de krav som ställs. Möjligheten att ställa krav kan vi se i ljuset av att den professionella har makten att definiera vad och hur problemet skall lösas. Detta innebär även att den professionelle har makten att definiera vilka krav som kan kopplas till den insats som beviljas. För att få tillgång till socialtjänstens olika insatser så ställs i regel krav. Både Carlsson (2006) och Rosengren (2003) menar att vissa av dessa krav kan ha konsekvenspedagogiska inslag och ofta uppfattas som kränkande för individen. När krav inte uppfattas som legitima eller inte är logiskt motiverade, så kan detta leda till att individen använder sig av motstrategier. I vår studie har vi funnit att betraktelsen kring vilka krav som uppfattas som rimliga eller orimliga är förbundna med var de intervjuade befunnit sig i sin livssituation samt förändringsprocess. Vi har även funnit att upplevelsen kring rimligheten i de krav som ställs, kan knytas till om individen fått sin önskade insats eller en annan insats som individen funnit mindre tillfredsställande. Detta resultat visar även ett par tidigare studier på (Löfstrand, Sahlin, 2001, Swärd, 1998). Vi har funnit att kraven får en ökad rimlighet både utifrån hur motiverad individen är till förändring, men även hur god relationen är till den som ställer kraven. Rosengren (2003) menar på att de krav som ibland ställs på hjälpsökande kan uppfattas som orimliga och omyndigförklarande för vuxna människor. Istället för att underordna sig de krav som ställs så kan individen prioritera sitt oberoende. Likväl som Rosengrens informanter fann några av våra informanter de krav som ställdes i samband med boendeinsatser som orimliga, då samma krav inte ställdes på andra medborgare i samhället. De informanter som var aktiva i sitt missbruk avsåg sig i regel alla krav och vägrade acceptera någon form av kontroll. Vi tolkar det som att informanterna genom att avfärda de krav som ställs upplever att de återtar makten över sitt liv. Detta anser vi vidare

stärker vårt antagande att synen på krav och dess rimlighet är kopplade till var individen befinner sig i sin förändringsprocess. Andra faktorer som våra informanter ansåg påverkade betraktelsen av krav och dess rimlighet var att de upplevdes som logiska och kopplade till situationen. Flera av våra informanter som lämnat missbruket bakom sig, gav uttryck för att krav skänkte en struktur till individens livssituation, samtidigt som de ansåg att krav och kontroll var välkommet för den som inte hade något att dölja.

Flera av informanterna menar att det är viktigt att lyssna till de hemlösas röster och vad de själva vill och involvera dem mer i processen. Några informanter ansåg att det framstår som att myndighetspersoner antar att hemlösa människor inte är kapabla samtalspartners på grund av exempelvis missbruk, vilket informanterna menar är en ogrundad föreställning. Socialstyrelsen (2008a) menar på att det finns svårigheter att få in ett brukarperspektiv i arbetet kring att motverka hemlöshet. De menar vidare att det finns en positiv syn på brukarinflytande, men de har samtidigt svårt att visualisera hur detta inflytande, rent praktiskt ska gå till. I Socialstyrelsens sammanställning kring tidigare hemlöshetsprojekt så bygger *ingen* studie på ett renodlat brukarperspektiv (Socialstyrelsen, 2008a). Vi har heller inget konkret förslag till hur ett brukarperspektiv skall integreras i arbetet för att motverka hemlöshet, men som vi tidigare nämnt så är ett hett tips att föra en dialog med de grupper som samhället anser är att betrakta som hemlösa och ge dem utrymme i debatten. Att de som sitter på beslutsrätten inte för en dialog med brukarna ser vi som en handling ur ett maktperspektiv. Genom att exkludera gruppen hemlösa eller inte arbeta aktivt för att göra deras röster hörda ser vi som en förtryckande makt. Konsekvenserna av det paternalistiska förhållningssättet blir att hemlösa personer inte antas veta vad som är bäst för dem utifrån deras situation, utan det är upp till experterna och de folkvalda att avgöra hur och vad som bör göras för att lösa de problem som omgärdar hemlöshet (Svärd, Starrin, 2006). Så länge hemlösa personer spelar en underordnad roll i detta sammanhang, så tror vi att det är svårt att finna en gemensam lösning. Makt i sig behöver varken vara positivt eller negativt. Det är hur de professionella utövar makten som avgör när dennes agerande övergår till att bli förtryckande. Maktaspekten är inget vi kan bortse från, vare sig vi vill eller inte, den är som sagt alltid närvarande i samhället (Skau, 2001).

7.1 Implikationer

Kunskapsresultaten från vår studie kan förhoppningsvis användas för att skapa bättre verktyg i arbetet med hemlösa och därmed förbättra hemlösa människors situation överlag. Vi kommer även att skicka vår färdiga uppsats till de som är ansvariga för Socialstyrelsens projekt kring arbetet med hemlösa människor, i hopp om att uppsatsens resultat kan vara dem till nytta. Den kunskap vi fått under genomförandet av vår uppsats har även bidragit till att förbättra vår förståelse och eget framtida professionella agerande, då vi inom ramen av vår kommande yrkesutövning, med all sannolikhet, kommer att möta människor som befinner sig i en hemlöshetssituation.

7.2 Förslag till vidare forskning

Ett förslag kring vidare forskning tror vi kan vara att se till hur insatser till hemlösa människor ges ur en genusaspekt. Under vår studie fick vi indikationer på att kvinnor får fler och bättre insatser än män, men vi valde att bortse från detta då åsikten inte var att betrakta som generell eller var att se på som relevant utifrån våra frågeställningar.

8. Referensförteckning

Beijer, Ulla (2003): *"Man försöker anpassa klienten till de resurser som finns"*. Stockholm, FoU-enheten.

Busch-Geertsema, Volker (2005): *Från härbärke till egen bostad. Uppföljning av projektet H13 i Hannover sju år senare*. Malmö: Egalité.

Börjesson, Martin (2005): *Vi vet inte vilka metoder vi skall använda, om relationen mellan kunskap, praktik och politik när det gäller det sociala arbetet med hemlöshetsfrågor*. Edsbruk, Akademitryck AB.

Carlson, David. (2006) "Vems ansvar? Om tre socialsekreterares syn på hemlöshet och bistånd i form av boende" i *Ett offentligt liv*. Magnusson, A-S. (red.). FoU i väst.

Holme, Magne/Solvang, Bernt (1997): *Forskningsmetodik: Om Kvalitativa Och Kvantitativa Metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Järvinen, Margaretha (2002): "Hjälpens universum" i *Perspektiv på sociala problem*. Meeuwisse, A./ Swärd, H. (red.). Stockholm: Natur och Kultur.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam (2005): "Kvalitativ metod – en introduktion" i Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Löfstrand, Cecilia/ Sahlin, Ingrid (2001): "Utanför bostadsmarknaden: myndigheter som motståndare och medspelare" i *Att motverka hemlöshet - en sammanhållen strategi för samhället*. SOU 2001:95, Stockholm: Nordstedt.

Löfstrand-Hansen, Cecilia/Nordfeldt, Marie (2007): "Inledning" i Löfstrand-Hansen, Cecilia/Nordfeldt, Marie (red) *Bostadslös - Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Repstad, Pål (1998): *Sociologiskt perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Repstad, Pål (1999): *Närhet och distans, kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.

Rosengren, Annette (2003): *Mellan ilska och hopp, om hemlöshet, droger och kvinnor*. Stockholm, Carlsson bokförlag.

Sahlin, Ingrid (2007): "Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring: en kvantitativ studie" i Löfstrand-Hansen, Cecilia/Nordfeldt, Marie (red) : *Bostadslös - Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Schaffer, Bernard/Huang, Wen-hsien (1975): Distribution and the Theory of Access. *Development and change*, volym 6, nummer 2. 13-36

SFS 1974:152 *Regeringsformen* (RF)

SFS 1988:870 *Lag om vård av missbrukare i vissa fall* (LVM).

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen* (SoL).

Skau, Greta Marie. (2001): *Mellan makt och hjälp - Förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Skilving, Claudette (2004): Hinder och möjligheter för arbetet med hemlösa inom socialtjänsten. *Socialmedicinsk tidskrift*, åttioförsta årgången, nummer 1 52-59.

Socialstyrelsen (2003): *Ekonomiskt bistånd*. Artikelnummer 2003-101-2

Socialstyrelsen (2006): *Hemlöshet i Sverige 2005 - Omfattning och karaktär*. Artikelnummer 2006-131-16.

Socialstyrelsen (2008a): *Hemlöshetsprojekt 2005-2007. Lokala erfarenheter, resultat, slutsatser och bedömningar*. Artikelnummer: 2008-103-12 Publicerad i juni 2008.

Socialstyrelsen (2008b): *Plan för fortlöpande uppföljning av hemlöshetens omfattning och karaktär. En kunskaps och informationsstrategi*. Artikelnummer 2008-126-111. Publicerad i december 2008.

Socialstyrelsen (2009a): *Tillfälliga lösningar för permanenta behov, uppföljning av den sekundära bostadsmarknaden – kommunernas boendelösningar för hemlösa personer*. Artikelnummer: 2009-126-3. Publicerad i januari 2009.

Socialstyrelsen (2009b): *Boendelösningar för hemlösa personer - en kunskapsöversikt. En systematisk kartläggning av internationellt publicerade effektutvärderingar*. Artikelnummer: 2009-126-27. Publicerad i februari 2009.

SOU 2001:95 *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället. Slutbetänkande av kommittén för hemlösa*. Stockholm: Fritzes

Starrin, Bengt/Swärd, Hans (2006): "Makt och socialt arbete" i Meeuwisse, Anna/Sunesson, Sune/ Swärd, Hans (red): *Socialt arbete, en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Swärd, Hans (1998): *Hemlöshet, fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur

Swärd, Hans (2008): *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning.

Thörn, Catharina (2006): *Att bo eller inte bo. Om satsningen "bra boende" i stadsdelen Bergsjön i Göteborg och om strategier för att motverka hemlöshet*. FoU i väst, rapport 3:2006

Internetkällor

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. www.vr.se [hämtad 2009-02-14]

Göteborgsposten 090209. *Ingen skall behöva leva som Håkan*. Artikel författad av Peter Lenken. <http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=475222>

www.alternativboende.goteborg.se [hämtad 2009-03-28]

www.socialstyrelsen.se [hämtad 2009-02-19]

www.aa.se [hämtad 2009-04-20]

www.nasverige.org [hämtad 2009-04-20]

9. Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Vi är tre studenter på socionomprogrammet som skriver vår C-uppsats om hemlösa personers situation i Göteborg.

Syftet med vår uppsats att undersöka vad en hemlös person vill med sin livssituation samt hur han eller hon anser att eventuellt stöd eller insats bör utformas. Vi vill även undersöka vilka krav en hemlös person anser att det är rimligt att samhället ställer i samband med detta stöd.

Genom att göra denna studie hoppas vi få kunskap som är viktig för oss som kommer att jobba med socialt arbete.

Vi önskar därför komma i kontakt med och intervjua ett antal personer som är hemlösa. Alla som deltar i studien kommer att vara anonyma och den färdiga uppsatsen kommer att finnas tillgänglig för allmänheten. Intervjuerna kommer att ta ca 1 timma och vi vill gärna spela in intervjuerna. Det är bara vi som har tillgång till det inspelade materialet som kommer förstöras när uppsatsen är klar. De uppgifter som samlats in kommer endast användas för uppsatsprojektet. Allt insamlat material kommer att förvaras på ett sådant sätt att utomstående inte kommer åt uppgifterna.

Deltagandet i studien är helt frivilligt och de personer som blir intervjuade kan när som helst avbryta intervjun och sin medverkan i vår studie, utan att ange orsak.

Har du några frågor får du gärna kontakta oss på:

Tel:

E-mail:

Med vänlig hälsning

Ulrica Daniels

Anna Eriksson

Maya Eriksson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Information

Vi vill på detta sätt ge dig en kortfattad information kring vår studie, dess syfte och hantering. Uppsatsen ingår som en del i utbildningen till socionom vid Göteborgs Universitet. I studien följer vi de forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap, vilka utarbetas av Vetenskapsrådet. Dessa principer innebär i korthet att:

De som medverkar i uppsatsprojektet skall få information om uppsatsens syfte.

Deltagaren har rätt att själv bestämma över sin medverkan.

De insamlade uppgifterna skall behandlas konfidentiellt och förvaras på ett sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av dem.

Vår uppsats syftar till att undersöka vad en hemlös person vill med sin livssituation? Hur anser han eller hon att eventuellt stöd eller insats bör utformas? Vi vill även undersöka vilka krav en hemlös person anser att det är rimligt att samhället ställer i samband med detta stöd? Genom att göra denna studie hoppas vi få kunskap som är viktig för oss som kommer att jobba med socialt arbete.

Du har när som helst rätt att avbryta din medverkan i vår studie utan att ange orsak. Du har även rätten att välja att avstå från att svara på frågor, samt avbryta en påbörjad intervju när som helst du önskar. Du kan även efter avslutad intervju välja att avbryta din medverkan genom att kontakta någon av uppsatsskrivarna eller handledaren. Intervjun kommer att ta ca. 1 timme. Vi vill gärna använda bandspelare vid intervjutillfället. Detta gör det lättare för oss att dokumentera det som sägs under intervjun samt underlättar vårt fortsatta arbete med uppsatsen. Det är endast vi som kommer att lyssna på det inspelade materialet. Vid utskriften kommer alla uppgifter att ändras så att du inte kan identifieras av en utomstående. Efter utskrift av intervjun raderas bandet. De uppgifter som samlats in kommer endast användas för uppsatsprojektet. Allt insamlat material kommer att förvaras på ett sådant sätt att utomstående inte kommer åt uppgifterna. Resultatet av vår studie kommer att vara offentlig och vi kommer att använda oss av citat hämtade från intervjun. Alla citat kommer att vara aidentifierade. Det betyder mycket för oss att Du ställer upp på denna intervju och ger oss en timme av din tid.

Du är när som helst välkommen att kontakta oss eller vår handledare om du har några frågor (adress och telefonnummer finns nedan).

Socionomstuderande

Mobilnummer:

E-mail:

Ulrica Daniels

Anna Eriksson

Maya Eriksson

Handledare Andreas Liljegren

Telefonnummer:

E-mail:

Bilaga 3

Intervjuguide

Nuläget

Hur ser ditt liv ut idag?

Har du idag någon kontakt med socialtjänsten?

Vad är orsaken till detta?

Hur ser kontakten ut? Stöd, insatser, hjälp.

Ställs det några krav på dig idag från socialtjänstens sida?

(Anhöriga?)

(Annan aktör?)

Hur ser de kraven i så fall ut?

Upplever du att det är rimliga krav?

Varför tror du socialtjänsten ställer dessa krav?

Tycker du att socialtjänsten ska kunna ställa krav?

Vad är rimliga krav enligt dig?

Tidigare kontakter

Har du haft någon kontakt med socialtjänsten tidigare

Vad var orsaken till kontakten?

Hur såg kontakten ut? Hjälp, stöd, insatser.

Vad tycker du om hjälpen du har fått? Vad är bra/dåligt?

Det stöd du fick, var det det stöd som du ville ha eller skulle du föredragit något annat stöd?

Ställdes det några krav på dig i samband med det stöd du fick?

(Vad var det för krav? Tycker du kraven var rimliga?)

Vad tycker du kunde ha gjorts annorlunda?

Blev du lyssnad till?

Kände du att du kunde påverka din situation?

- Varför kunde du (inte) påverka, varför lyssnade de (inte)?

Framtidsvision

Om du fick fantisera fritt hur skulle din framtid se ut? Vad är viktigast för dig?

Hur ser du vägen dit?

Vilket stöd skulle du eventuellt behöva för att nå ditt mål?

Vilka krav skulle vara acceptabla om du fick det stödet du önskar dig?

Vad tycker du om hjälpen samhället ger hemlösa?

Tycker du att samhället ställer rimliga krav på dagens hemlösa?

Kan du ge socialtjänsten ett konkret tips kring vad de bör tänka på eller hur de ska agera när de möter en hemlös person?

Har du något att tillägga?

Bilaga 4 Analyismall

	Insatser/Stöd	Krav	Framtidsvision
Boende			
Behandling			
Socialtjänsten			
Andra aktörer			